

DE TRAGEDIE VAN DE ALBIGENZEN

door

Ferdinand Niel

Uit het Duits vertaald.

Voor het grootste deel digitaal uitgegeven bij

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2004

INHOUD

TOELICHTING

INLEIDING

Hoofdstuk 1-4

Hoofdstuk V
DE ALBIGENZEN

HOOFDSTUK VI
DE KRUISTOCHT TEGEN DE ALBIGENZEN

HOOFDSTUK VII
HET VERDRAG VAN MEAUX EN DE INQUISITIE.

HOOFDSTUK VIII
MONTSÉGUR EN HET LAATSTE VERZET

TOELICHTING

De naam Albigenzen en Katharen is een combinatie die eigenlijk niet juist is. De **Albigenzen** zijn een groep inwoners uit de provincie Albigois in Zuid-Frankrijk, zo genoemd naar het stadje Albi. Zij leefden omtrent de 12e eeuw en onderscheidden zich van de overige mensen, omdat ze de grove dwalingen van de machtige katholieke kerk tegenstonden. In hoever de invloed van de **Waldenzen** hier een rol speelde is historisch niet gemakkelijk te bewijzen, maar wordt door oude schrijvers verondersteld.

De **Katharen** was een andere groep. Dezen waren afkomstig uit de Rooms Katholieke kerk, maar dwaalden in diverse aspecten in de leer van de Kerk. Ze verwierpen een deel van de boeken van het Oude Testament, ze veronachtzaamden de Doop en het Avondmaal en hadden meerdere gnostische dwalingen. Het schijnt dat ze vanuit Bulgarije zich verspreiden in andere delen van Zuid Europa. Zij noemden zichzelf *cathari*, dat betekent: *reinen*. Maar in de Rooms Katholieke kerk kregen ze de naam van *gazari*, dat betekent: *ketters*.

Onder de Albigenzen verspreidden zich waarschijnlijk wel enige Katharische dwalingen.

De grote vraag is hoe het komt dat Katharen met Albigenzen en Waldenzen worden vereenzelvigd?

In het *Martelarenboek van Haemstedi* wordt daarop een duidelijk antwoord gegeven.

Vele vreemde en ongehoorde gevoelens heeft men bij het bovenstaande gevoegd, die men ontleende aan de Gnostiken, Manicheën, Adamiten, Katharen, Kathapbrygiërs, Nikolaiten, enz. teneinde deze eenvoudige lieden bij ieder gehaat te maken, hetwelk onder Gods toelating de geestelijken zo gelukte, dat zij door hun toedoen overal verachte namen kregen.

Benedictus Pictet, een zeer kundig hoogleraar te Genève, schrijft in zijn *Kort begrip der Kerkelijke geschiedenissen*, uitgave 1730; folio 525.

In de 13e eeuw:

- **De voortgang van de zuivere leer** onder de **Vaudoizen** (=Waldenzen) en **Albigenzen**.
- De vervolgingen die hen aangedaan werden van (Pausen) Innocentius III, Honorius III, Gregorius IX, Innocentius IV, Alexander IV.
De hoofden der kruistochten tegen de Albigenzen waren: Graaf Simon van Montfort; Almaric, zoon van Simon; Lodewijk, oudste zoon van Philip II, Koning Philip zelf.

De oude geschiedenis-schrijvers zijn duidelijk op het punt dat Albigenzen de zuivere leer van Gods woord probeerden te handhaven, hoewel niet zonder afwijkingen. Deze werden in de Reformatie gecorrigeerd.

De Albigenzen kwamen rond de eeuwwisseling van 1200 in conflict met de misbruiken van de Rooms Katholieke kerk. Zij vonden bescherming in het gebied van Graaf Raymond VI. Paus Innocentius III zond Pieter van Castenau met uitgebreide volmacht

om hen te onderdrukken. Pieter werd vermoord in 1208. De verdenking viel op een page van Raymond. De paus organiseerde een kruistocht die meer dan 20 jaar in alle hevigheid woedde. De Albigenzen werden praktisch uitgeroeid. Om een "opstaan van de ketters" te voorkomen richtte Gregorius IV de beruchte inquisitierechtbank op.

Paus Innocentius III verdruchte in dezelfde tijd ook de Waldenzen. De vervolging werd verhevigd toen een kerkelijke schikking met hen mislukte. Duizenden Waldenzen kwamen op de Brandstapels om.

Hieronder volgt een uittreksel uit het Martelarenboek van A. Haemstedius.

De Waldenzen te Lyon

JAAR 1160-1183.

Omstreeks het jaar onzes Heeren 1160 leefde in de stad Lyon een rijk en machtig burger en koopman, Petrus bijgenaamd naar zijn geboorteplaats Waldus. Hij was in groot aanzien en daarenboven een godsdienstig, wijs en verstandig man.

Terwijl deze op zekere tijd in gezelschap was van vele achtenswaardige en voortreffelijke lieden, was hij ervan getuige, dat een hunner eensklaps ter aarde stortte en de geest gaf. Hij verschrikte daardoor, en dacht na over de onbestendigheid van het tijdelijke leven. Hij begon dan ook acht te slaan op zijn zaken, de Heilige Schrift met naarstigheid en aandacht te lezen, en zijn vrienden en bekenden tot gelijken ijver te vermanen. Dagelijks onderwees hij zijn huisgenoten uit Gods Woord, hield hun de voornaamste zaken van de christelijke godsdienst voor, en betuigde daarbij tevens, op welke wijze de roomse kerk de hemelse leer met vele dwalingen verduisterde en het gewetens met ongehoorde instellingen belastte. Om deze zaak bezochten vele godvruchtige lieden dagelijks zijn huis, en spraken met hem over de godsdienst. Dit aantal groeide hoe langer zo meer aan, en zij kregen weldra, naar Waldus de naam van Waldenzen, Vaudois.

Benevens vele geschriften van de beste en waarheidlievende kerkvaders, had Waldus het Oude en Nieuwe Testament in de Franse taal doen overzetten, en liet die vertaling ten bate zijner toehoorders overschrijven.

Toen alles wat Waldus gedaan had ter ore kwam van de aartsbisschop te Lyon en van de andere geestelijkheid, werd hem op gestrenge wijze en onder bedreiging van zware straffen verboden, zijn begonnen werk voort te zetten. Daarop gaf Waldus, die van geen enkele dwaling op gezag der Heilige Schrift kon overtuigd worden, ten antwoord, dat aan ieder bevolen was naar de stem van Jezus Christus te horen, de Heilige Schrift te onderzoeken, en de afgoderij na te laten; voorts, dat alle mensen priesters waren, dat het de huisvader onbelemmerd vrij stond, zijn huisgezin in alle godsvrucht op te voeden, dat ieder Christen verplicht was de heilzame bron, hem door God geopend en aangewezen, te laten stromen door de onvruchtbare akker van zijn naasten; verder dat hij, naar zijn beste weten, zonder de minste opspraak leefde, en met zulke personen omging, die naarstig en gestadig de Bijbelse Schriften lazen; dat het verbod onbillijk was, hem door de kerkelijke personen voorgeschreven, dat men Gode meer moest gehoorzamen dan de mensen.

De hoofdzaken der leer, die Waldus en zijn leerlingen, benevens vele anderen, voorstonden, waren deze:

1. Dat in zaken van het geloof de Heilige Schrift de meeste kracht en gezag had, dat men naar het richtsnoer van haar alles moest beoordelen, en aannemen, wat daarmee overeenkwam, en verwerpen, wat daarmee streed; dat men de geschriften der kerkvaders niet verder behoefde goed te keuren, dan in zoverre zij met de Heilige Schrift overeenstemden; dat ieder Christen niet alleen geestelijke, maar ook gewoon lid haar niet alleen mocht, maar als een dure plicht moest lezen, en trachten haar grondig te verstaan.
2. Dat er in de kerk van Christus maar twee sacramenten waren: de Doop en het heilige Avondmaal; dat het genot van brood en wijn zowel de leden der gemeenten als de geestelijken toekwam; dat de missen in erge mate goddeloos waren; dat het dwaze razernij was voor de doden te offeren.
3. Dat het vagevuur een menselijk verzinsel was, aangezien de gelovigen terstond na hun sterven kwamen in het eeuwige leven, en de ongelovigen in de eeuwige verdoemenis.
4. Dat het vereren en aanroepen van heiligen enkel en alleen afgoderij was.
5. Dat de roomse kerk de boer van Babel was; dat men niet verplicht was de paus en de bisschoppen te gehoorzamen, aangezien zij niet anders waren dan de wolven van Christus' kudde; dat de paus in het geheel geen macht had over andere gemeenten, en het wereldlijk zwaard niet mocht gebruiken; dat het de gemeente van Christus eigenlijk was, die luisterde naar de zuivere en onvervalste stem van Christus; dat de sacramenten door Hem ingesteld, gebruikt wordende, overal konden bediend worden, en aan geen bijzondere plaatsen gebonden waren.
6. Dat de zware en onnodige beloften door mensen waren uitgevonden om Sodom te voeden; dat zovele monnikenorden karaktertrekken en merktekenen waren van het Beest; dat het monnikenwezen een afschuwelijk dier was.
7. Dat zovele inwijdingen van kerken, gedenkdagen van doden, zegeningen van schepselen, bedevaarten, vastendagen feesten, gezangen en andere plechtigheden duivelse uitvindingen waren.
8. Dat het huwelijk eerlijk en de priesters nodig was, enz.

Vele vreemde en ongehoorde gevoelens heeft men bij het bovenstaande gevoegd, die men ontleende aan de Gnostiken, Manicheën, Adamiten, Katharen, Kathapbrygiërs, Nikolaiten, enz. teneinde deze eenvoudige lieden bij ieder gehaat te maken, hetwelk onder Gods toelating de geestelijken zo gelukte, dat zij door hun toedoen overal verachte namen kregen.

- Behalve dat men hen Vaudoisen, Lyonisten en Pauvres de Lyon, dat is *armen van Lyon*, noemden, leden zij ook veel in Engeland.
- In Duitsland en Lijfland schold men hen voor Lollarden.
- In Vlaanderen en Artois voor Turlippijns.
- In Piemont en Dauphiné voor Chienards, Caignards, Fretons, Dulans, in andere plaatsen voor Sabbattisten, en wel om velerlei oorzaken.

Toen de Waldenzen eerst opkwamen, bespeurden de geestelijken, dat hun gezag door hen zeer werd ondermijnd. Zij beproefden eerst, zoals reeds gezegd is, om Waldus door bedreigingen bevreesd te maken; doch daar dit middel weinig baatte, verklaarden zij hem en zijn leerlingen in een kerkvergadering te Rome voor ketters, en beroofden hen van alle goederen, waarom zij armen van Lyon genoemd werden. Sommigen werden gevangen

genomen, onbarmhartig behandeld, in het vuur, met het zwaard, in het water en op vele andere wijzen omgebracht. Velen vluchtten hier en daar heen, en zetten zich neer in Provence, Piemont, Lombardië, verder in Apulia (een deel van Napels) en Calabrië, ja, ook in Slavonië, Rusland en Bohemen; in welke landen zij langzamerhand zeer in aantal toenamen, zonder dat men hen ooit heeft kunnen uitroeien, en geheel ten onder brengen. Aldus is het licht, toen aan Waldus en de zijnen opgegaan, door Gods genade, dan eens bij velen, dan weer bij weinigen, als van hand tot hand overgebracht en bewaard, zodat het ook in onze dagen, niettegenstaande de grote vervolgingen door Waldus en zijn aanhangers geleden, weer velen tot grote verwondering, helder in de ogen straalt. Zij, die meer verlangen te weten aangaande de Waldenzen en hun vervolgingen, leze de Geschiedenis der Waldenzen, beschreven door Paulus Perrin te Lyon.

In het jaar onzes Heeren 1180 werden er in Frankrijk velen omgebracht en verbrand, die buiten twijfel tot Waldus' leerlingen behoorden.

Omtrent het jaar 1183 werden er in Vlaanderen velen, op bevel van de aartsbisschop te Reims, Guilemus, en van de graaf Philippus, als ketters verbrand, onder welke zonder twijfel ook aanhangers van Waldus zullen geweest zijn, zonder dat echter de geschiedschrijver meedeelt van welke dwalingen zij beschuldigd werden.

De pausgezinden wilden niet alleen door moord en doodslag de gelovigen uit de christenen uitroeien maar, omdat zij bij het volk de schijn wilden aannemen daarvoor goede redenen te hebben, en men niet menen zou, dat zij de waarheid vervolgden, verzonnen zij grote leugens, en bedachten hatelijke namen, waarmee zij de gelovigen bij het domme volk beschuldigden en verachtelijk maakten. In Frankrijk noemden zij de christenen ketters, omdat zij het schandelijke leven der pausgezinden bestraffen, zich voor alle besmetting wachttten, en geen gemeenschap niet de schandelijke werken der duisternis wilden hebben; sommigen noemden hen ook Publikenen sommigen Patarinos.

In het Jaar 1210 werden te Parijs vier en twintig getuigen der waarheid gedood, omdat zij zich verzetten tegen de valse leer van de roomse Antichrist. In dezelfde stad werden in het volgende jaar vier honderd mensen verbrand, die niet grote vrijmoedigheid hun geloof in Christus Jezus beleden. Nog twintig anderen werden daar om hun geloof, en standvastige belijdenis onthoofd, die allen de waarheid met hun bloed bezegelden.

Burgers in de Elzas

JAAR 1212.

In de Elzas waren vele vrome mensen, uit hoge en lage stand, die aan de zuivere leer des Evangelies vasthielden, dagelijks tegen de bijgelovigheden van de paus waarschuwden, en leerden, dat men elke dag, zonder onderscheid, vlees mocht eten: dat de mens zich met onmatige vis te eten zowel bezondigde als met het eten van vlees; dat de gelovigen al wat geschapen was met dankbaarheid mochten genieten; dat de huwelijke staat eerlijk was voor alle mensen, en dat men daarom de priesters of andere mensen, die niet behoorde te verbieden. Zij verwierpen ook de paus, omdat hij deze valse leer voorschreef en onderwees.

Toen deze mensen standvastig vasthielden aan Gods Woord, hingen zeer velen hen aan, terwijl zij van het een land leraars, aalmoezen en andere noodwendige dingen naar het andere land zonden. De paus en de bisschoppen deden hen in de ban en vervolgden hen; er werden op één dag ongeveer honderd personen door de bisschop van Straatsburg, op,

bevel van de paus, verbrand, terwijl er zeer velen door zware martelingen tot herroeping van hun gevoelens werden gedwongen. Dit geschiedde omtrent het jaar 1212.

1214

In het jaar 1214 zond paus Innocentius III zekere Coenraad van Marburg, een Jakobijner monnik, als geloofsrechter naar Duitsland, ten einde naar het geloof der inwoners te onderzoeken, en hen, die hij met enige nieuwe ketterij besmet vond, aan lijf en goed te straffen. Dit ambt bediende hij gedurende 19 jaren met ongehoorde en ongelofelijke wreedheid. Allen, die voor hem beschuldigd werden, liet hij een gloeiend ijzer vasthouden, en wanneer zij zich daarmee beschadigden werden zij, zonder verder enig onderzoek te ondergaan, veroordeeld.

Vijf en dertig burgers te Mainz

Bijna in dezelfde tijd werden ook 35 burgers te Mainz, bij Bingen, om de Evangelische leer, gevangen genomen, en daar door de pausgezinden wegens hun standvastige belijdenis, verbrand.

De Prins van Armerijk

Om de belijdenis der waarheid werd ook, in dezelfde tijd, de Prins van Armerijk door de geestelijkheid beschuldigd en gevangen genomen. Daar hij onwankelbaar in de Christelijke leer bleef, werd hij opgehangen en geworgd, terwijl de slotvrouw om dezelfde reden gestenigd werd.

Twee honderd vier en twintig personen verbrand

JAAR 1243.

In het jaar onzes Heeren 1243 werden door de bisschop van Narbonne op een kasteel niet ver van Toulouse gelegen gevangen genomen 224 personen, die beschuldigd werden *de ketterij der Albigenzen, dat is, de ware christelijke godsdienst*, aan te hangen; en, aangezien zij in hun leer volhardden, werden zij allen verbrand.

Een ander schrijver over de Albigenzen is Chambon.

J. Chambon schrijft over de Hugenoten in: *De geschiedenis van een martelaarskerk*:

De eigenlijke Cevennenopstand van 1702 tot 1704 wordt om evangelisch geloof, om gereformeerde belijdenis, om gewetensvrijheid gevoerd, door de afstammelingen van de **oude Albigenzen** en misschien ook van de Waldenzen voor zover zij aan deze zijde van de Alpen wonen. Deze vreedzame lieden komen tot verzet, omdat men hun alles ontnemt: hun gezin, hun thuis, hun erfelijke bezittingen, hun wijngaarden en olijfhoven. Boeren, landarbeiders, kleine handwerkers strijden met de primitieve wapenen, die te hunner beschikking staan, met zeisen en met hellebaarden en met oude vuurkisten, spoedig ook beter gewapend, tegen de gerechtsdienaren en beulen, die het Edict van Fontainebleau ten uitvoer leggen, doch niet tegen de koning, naar zij menen. Nog tegen het einde van de oorlog schrijft Cavalier aan Montrevel: "Wanneer men ons maar de vrijheid laten wil, om God naar de reinheid des Evangelies te dienen, dan is de oorlog aanstonds ten einde."

Uit de overlevering zijn nóg nakomeling van de Albigenzen bekend.

Eén ervan is: **John Howe**. Deze schreef een boek getiteld: *Scots Worthies*. Een beschrijving van 70 mensen. Een kleine selectie uit dit boek verscheen voor het eerst ca 1930 in Nederland met de titel: *Schotse geloofshelden*. Het werd vertaald door dhr. P. van Woerden te Akkrum.

John Howie werd op 14 november 1735 in Lochgoin in het gebied ten zuiden van Glasgow geboren. Hij stamde uit een oud geslacht dat volgens de overlevering oorspronkelijk tot de **Albigenzen** behoorde. Zijn familie was in de twaalfde eeuw naar Schotland gevlucht en bewoonde sindsdien generaties lang de boerderij van Lochgoin, in de parochie van Fenwick. Volgens de overlevering vestigden 3 broers zich in de omgeving van Lochgoin. Op een van de bovenposten van een oud huis is het jaartal 1178 nog zichtbaar.

Het lijden van de Albigenzen wordt uitvoerig beschreven in: *Albigenzen en Katharen*, door **Ferdinand Niel**. Dit boek werd uitgegeven door Stichting Rapportage, 1982.

Niel beschrijft de geschiedenis van de Albigenzen vanuit de rooms-katholieke visie dat de bevolkingsgroep, die in de historie **Albigenzen** wordt genoemd, besmet waren met het Katharisme. In zijn inleiding schrijft Niel: *ook wij zullen deze verkeerde traditie vaak voortzetten*.

Hoewel Niel het eenvoudig geloofs leven van de Albigenzen als Katharisme beschrijft, geeft hij toch een sympathieke beschrijving van hun leven en de tragische ondergang.

Niel beschrijft in het gedeelte wat aan hoofdstuk 5 voorafgaat, enkele rituelen die onder de Katharen plaatsvonden. Wij kunnen hieruit concluderen dat er wel Katharische dwalingen onder een gedeelte - velen over weinigen?? - van de Albigenzen plaats hadden. Dat is gemakkelijk te verklaren. De rooms-katholieke kerk was een diep verval. Wanneer een bevolkingsgroep of individu de grootste dwalingen van de rooms-katholieke kerk verwierpen, waren ze nog niet geheel vrij van afwijkingen op bepaalde punten van de leer, zoals die later door de reformatoren werd geleerd. Maar het is absurd om een gehele bevolkingsgroep *Kathaar's* te noemen, omdat sommigen onder hen met de Katharen gesympathiseerd hebben. In heel Oost en Zuid Europa waren immers mensen besmet met Katharisme.

Hetzelfde zouden de protestantse landen van Europa kunnen zeggen in het begin van de 17e eeuw over Nederland: *Nederland is Armeniaans*. Terwijl slechts enkele hoogleraars de dwalingen van Armenius aanhingen.

Kortom, de *koppeling Albigenzen én Katharen is vals. Het ene is een bevolkingsgroep, het andere een wijdverspreide ketterij*.

De opmerking van Niel in zijn inleiding, *dat het geloof van de Albigenzen verdwenen is*, is een van de grootste dwalingen die je kan bedenken. Het geloof van de Albigenzen leefde voort bij de Waldenzen, maar het leefde ook verder bij de bevolking van Zuid Frankrijk, die later tot de **Hugenoten** gerekend werden. Een bewijs hiervan toont de

historie van de Camisarden uit Lanquedoc; en de Reformatorisch gezinden in de Pyreneeën, zowel aan de Franse als aan de Spaanse zijde.

Wij kunnen de Waldenzen en Albigenzen in zekere zin vergelijken bij *de twee getuigen die profeteerden*, - dat wil zeggen, die Gods woord handhaafden - tijdens de overheersing van het Beest uit de afgrond, en de gedwongen aanbidding van zijn beeld; dat is, de beeldenverering; Openbaring 11 en 12. Er staat van de getuigen dat ze gedood werden, maar: *na drie dagen en een halven is een geest des levens uit God in hen gegaan, en zij stonden op hun voeten; en er is grote vrees gevallen op degenen die hen aanschouwden.* Openbaring 11: 11.

De dag komt dat zij die gestorven zijn om het woord Gods en om de getuigenis van Jezus Christus, en die het beest en zijn beeld niet aanbeden hebben, op tronen zullen zitten, leven en heersen met Christus. Sekten en afvallige kerken zijn ten dode opgeschreven, maar Christus' kerk op aarde zal als ze dood is, weer leven, als ze begraven is weer opstaan en zó zal ze zich veel heerlijker vertonen dan ooit tevoren. *Die het beloofd heeft is getrouw!*

Middelburg, 15 november 2004.

W. Westerbeke

INLEIDING

(...) Om redenen van uiteenlopende aard is de leer der Albigenzen en Katharen zeer slecht bekend bij het grote publiek, evenals hun geschiedenis. De in het Latijn geschreven informatiebronnen zijn bij eerste kennismaking ontmoedigend, en vereisen een voorafgaande inleiding. Veel vindt men terug in de kerkgeschriften van Migne (Patrologie latine), maar deze zijn niet in alle bibliotheken aanwezig. In de "Collection Doat" vindt men een grote hoeveelheid waardevolle informatie, maar zij is niet gemakkelijk toegankelijk omdat zij slechts als manuscript bestaat in de "Bibliothèque Nationale", afgezien van enkele delen op microfilm in de "Archieven" van Carcassonne. Er bestaat geen twijfel aan de waarde van deze bronnen, maar zij zijn afkomstig van katholieke twistredenaars of ambtenaren der inquisitie, dus van personen die slechts haat koesterden tegen de katharen. Voor zover deze getuigenissen elkaar niet tegenspreken en niet ontkracht zijn door de zeldzame geschriften der andersdenkenden komen ze uit een verdachte hoek, en men moet ze zeker als onvolledig beschouwen. Toch zijn het deze bronnen, slechts toegankelijk voor specialisten, waardoor het katharisme aan ons bekend is.

De weinige originele documenten der katharen, zoals Rituel de Lyon, Cène secrète (Geheim Avondmaal) of het Livre des deux Principes, bevatten slechts fragmentarische informatie, ofwel gegevens die ook reeds door de twistredenaars zijn aangehaald.

Er is nog een andere reden en niet de minst belangrijke waarom deze grote stroming zo slecht begrepen blijft. Men weet dat het geloof der Albigenzen verdwenen is tengevolge van een barbaarse onderwerping.

De kruistocht tegen de Albigenzen maakte één miljoen slachtoffers, naar men zegt. Maar zij had een paradoxaal en dubbel resultaat, dat aanleiding zou kunnen zijn tot verheugenis. Enerzijds zag de katholieke kerk haar macht en eenheid versterkt na verdwijning van het katharisme; anderzijds bracht de kruistocht grote gebieden onder Franse heerschappij, en was dus een belangrijke stap op weg naar het huidige Frankrijk. De kerk en het koninkrijk kunnen nu moeilijk tot de bekentenis komen dat hun glorie en eenheid, eens in de loop der geschiedenis, zijn verkregen doormiddel van massamoorden en brandstapels. En dat is het dilemma waardoor de houding tegenover het probleem der katharen op twee manieren tot uiting komt.

- (1) Ten eerste een houding van geen of bijna geen commentaar. Men gaat losjes over deze betreurenswaardige gebeurtenissen heen en besteedt er niet veel aandacht aan. Men doet in enkele regels een oorlog af die 45 jaar duurde en die het Franse territorium vergrootte met een gebied zo groot als 15 van de huidige Franse departementen. Aan de "ketterij" der Albigenzen, die het motief voor deze oorlog vormde, wordt stilzwijgend voorbijgegaan, hetzij omdat men niet precies weet wat zij inhield, hetzij omdat men liever niet praat over kwesties die "eigenlijk" niet van belang zijn voor de geschiedenis. Dit is de weg van de minste weerstand, die door de meeste historici zonder aarzeling is gekozen.

- (2) De tweede houding tegenover het katharisme is die van een versluierde rechtvaardiging der gewelddadige gebeurtenissen. Het katharisme wordt afgeschilderd als een simplistische heilsleer, die ook nog gevaarlijk immoreel en asociaal is. De Albigenzen zouden anarchisten zijn geweest, die de hele maatschappij in gevaar brachten. Zij zouden zich verzet hebben tegen het huwelijk, en tot zelfmoord hebben aangezet. Door ze uit te roeien zou men een menswaardige samenleving hebben gered. Natuurlijk wordt dit allemaal verkondigd door een dik gordijn van eruditie, die zich hoofdzakelijk verliest in details of uitzonderlijke voorbeelden. Men betwijfelt ook de zeer oude achtergronden van het katharisme en ontzegt daaraan het karakter van een grote godsdienstige stroming.
- (3) Men gaat zelfs zover te suggereren dat het slechts om een soort spontane opwelling ging. Zonder de waarde te onderschatten van de grote naslagwerken die in de laatste eeuw zijn verschenen, moet men toch constateren dat deze jongere onderzoekingen niet hebben bijgedragen ter verheldering van de vragen die het katharisme opwerpt, want deze staan thans meer dan ooit ter discussie.
- (4) Tenslotte hebben ook de sympathisanten geen kans gezien hun standpunten overtuigend te verdedigen, afgezien van enkele alleenstaande gevallen. Het gaat hierbij hoofdzakelijk om schrijvers van roman en dichtwerken, die vooral datgene belichten dat tot de verbeelding spreekt, bijvoorbeeld de zelfmoordpraktijken. Velen kennen slechts door deze schrijvers iets van het katharisme. Het is zeker goed leesbare stof, die echter de geschiedenis en de leer der Albigenzen niet werkelijkheidsgetrouw weergeeft. Samenvattend komt het dus hierop neer, dat men te maken heeft met een algemeen gebrek aan objectiviteit, als men uit de omvangrijke literatuur over het katharisme wil putten. De grote verscheidenheid van meningen onder de hedendaagse schrijvers is grotendeels afkomstig van de verschillen binnen de groeperingen der Katharen zelf. Want na het verdwijnen van hun kerken maakte hun eenheid plaats voor een veelheid van persoonlijke opvattingen, die voor de tribunalen der inquisitie werden verkondigd. Men zegt wel: zoveel katharen er zijn, zoveel verschillende katharismen zijn er ook.

Uit hoofdstuk 1 – 4 wordt alleen onderstaand feit weergegeven.

(...) *Enkele rituelen en gebruiken*

Het ritueel; het *consolamentum*. In navolging van andere dualistische godsdiensten onderhielden de katharen een uiterst eenvoudig ritueel. Men kende gebeden, zeker ook gezangen, langdurig vasten en vooral preken waarin de doctrine werd toegelicht en misschien wel in discussie gebracht. Het schijnt dat de eredienst overal kon worden gehouden. Wij weten dat op Montségur een speciale ruimte was bestemd voor de preek, maar dit kasteel vormt een uitzondering waarop wij later terugkomen. Gebeden en preken konden bij de Katharen overal plaatsvinden, in bossen, kastelen of huizen van gelovigen. Zij verwierpen alle sacramenten van de katholieke kerk, ook het huwelijk, hetgeen tot de beschuldiging leidde dat zij het gezin wensten te vernietigen. Maar tegen het huwelijk als zodanig hadden zij voor de gewone gelovigen geen enkel bezwaar! Zij bedoelden daarmee een soort "burgerlijke" huwelijkssluiting. Al degenen die niet door een priester getrouwd waren, werden door de katholieken beschouwd als te leven in concubinaat.

In de registers der inquisitie werden de termen *amasia* (*maitresse*) of *concupina* gebruikt voor vrouwen die niet volgens de katholieke regels getrouwd waren. De *croyants*, de gewone gelovigen der katharen, zagen in de roomse kerk een werk van de duivel. Zij konden hun huwelijk onmogelijk laten inzegenen door een katholieke priester. Wij weten niet of de diakenen bij de Albigenzen huwelijken inzegenden van hun gelovigen. Ook kenden de katharen nog een openbare schuldbelijdenis, die zij *apparellamentum* noemden. Deze herinnert sterk aan die van de manicheeërs.

Tenslotte was er nog het beroemde *consolamentum*, een plechtigheid van verbazingwekkende eenvoud, die hoofdzakelijk in 2 gevallen werd toegepast. In de eerste plaats werd het *consolamentum* gegeven aan een *croyant* die zijn intrede wilde doen in de groep der *parfaits* (volmaakten, geroepenen, gelouterden). Laatstgenoemden konden het aan *croyants* op hun verzoek toedienen, echter alleen als deze zich in doodsgevaar bevonden. In deze beide gevallen was de ceremonie praktisch dezelfde, zij het ook iets vereenvoudigd als het om stervenden ging. Men vroeg de kandidaat of hij zich wilde overgeven aan God en het Evangelie. Op zijn bevestigend antwoord liet men hem beloven voortaan geen vlees, eieren of kaas meer te zullen eten, of enig ander voedsel behoudens vegetarische gerechten bereid met olie, ofwel visgerechten. Hij beloofde tevens niet te liegen, te vloeken of zich aan vleselijke lusten over te geven, alsmede de gemeenschap der katharen niet te verlaten uit vrees voor de vuurdood, verdrinking of om andere reden. Na deze beloften moest de kandidaat het Onze Vader bidden "op ketterse wijze". Daarna legden de *parfaits* hun hand op hem en plaatsten Het Boek ongetwijfeld het Nieuwe Testament op zijn hoofd. Vervolgens omhelsden zij hem en knielden voor hem. De andere gelovigen knielden ook één voor één voor de kandidaat en daarmee was het eigenlijk afgelopen.

Het Ritueel van Lyon, een geschrift der katharen, vermeldt nog enkele bijkomende bijzonderheden zoals de opstelling van het meubilair in het vertrek, waarin de ceremonie zich voltrok, de juiste woorden die moesten worden uitgesproken, verklaringen over betekenis en herkomst van het *consolamentum* etc. In wezen komt het neer op hetgeen wij reeds hebben vermeld. Blijkbaar werd de handoplegging gezien als het belangrijkste element in deze wijding. Tevens gelooft men dat de katharen in het *consolamentum* een soort communie zagen, want het stond gelijk aan het ontvangen van de Heilige Geest, vaak vereenzelvigd met Christus.

Hetgeen steeds weer verwondering wekt is dat het *consolamentum* niets ontboezemt over de fundamentele dogmatiek van het katarisme. Een katholiek zou het hebben kunnen ontvangen zonder te denken daarmee inbreuk te maken op de regels van zijn godsdienst. Het bond voor de toekomst van de ontvanger diens gedrag gedurende zijn aardse bestaan, maar niet zijn diepere geloofsovertuiging. Er moet dus iets aan het *consolamentum* vooraf zijn gegaan. Daarvan is ons weinig bekend, maar men moet veronderstellen dat het een inwijding betrof, of beter een onderricht met een proeftijd. Zo is bekend dat de ridder Pierre-Roger van Mirepoix, vader van de verdediger van Montségur, een initiatie of wijding ontving na te zijn gewond in een gevecht, en wel door de ketter Isarn de Castres. In de originele tekst staat docebat voordat toediening van het *consolamentum* plaats vond. Voor de *gelovigen* (*croyants*) die het *consolamentum* in hun stervensuur vroegen, was waarschijnlijk voldoende dat zij door het aanhoren der predikingen de leer kenden en het geloof bezaten. Soms gebeurde het dat een *croyant*, die dacht te sterven en daarom het

consolamentum kreeg, naderhand weer gezond werd. Wij nemen aan dat in zo'n geval de croyant weer zijn normale leven kon voortzetten als hij dat wilde. Overigens beoordeelden de Parfaits zelf of er sprake was van doodsnood. Het zojuist genoemde geval was een zeldzaamheid. Op enkele uitzonderingen na werd het consolamentum nimmer verloochend door hen die het hadden ontvangen. De geschiedenis der katharen laat blijken dat de "geconsoleerden" hun beloften strikt naleefden, met name de belofte de vuurdood niet te vrezen.

Tenslotte moet nog een ander ritueel worden genoemd dat slechts in zeer bijzondere omstandigheden in praktijk werd gebracht. De enkele gevallen die wij kennen hebben betrekking op het beleg van Montségur in 1244. Het gaat om de Convinenza. Strijders die op het punt stonden aan een gevecht deel te nemen, liepen het risico dodelijk gewond te raken en het vermogen tot spreken te verliezen. Voor het gevecht begon "conveniëerden" zij met de parfaits dat in zo'n geval het consolamentum werd toegediend zonder beantwoording van de gebruikelijke vragen. Natuurlijk konden zij het niet van tevoren ontvangen want zij gingen huns gelijken doden! Men mag aannemen dat de katharen met behulp van de convinenza op een acceptabele wijze hun strenge geloofsleer omzeild hebben. Het was een dure plicht Montségur te verdedigen, de plaats die voor hen van uitzonderlijke betekenis was.

Zolang zij vrij waren droegen de parfaits een zwart kledingstuk dat hen van de croyants onderscheidde. Het was een linnen mantel met een snoer in de taille en voorzien van een capuchon. Later, toen zij vervolgd werden, kleedden zij zich als iedereen, maar onder hun kleding droegen zij het snoer als symbool. Men noemde ze toen "bekleed en parfait". Dat konden ook vrouwen zijn in deze status. Ze waren in de Languedoc even talrijk als mannen, maar voor zover bekend bekleedden zij geen vooraanstaande posten in de katharistische hiërarchie. Evenmin schijnen er vrouwelijke diakenen, diaconessen, in de gemeenschappen te zijn geweest. Men weet slechts dat bepaalde vrouwelijke "parfaits" een bijzondere verering genoten. Aan het hoofd van elke gemeenschap stond een diaken, terwijl aan het hoofd van meerdere gemeenschappen, die een groot gebied bestreken, een bisschop stond. Deze werd geassisteerd door twee coadjutors, de "oudste zoon" en de "jongste zoon", die hem bij zijn dagelijks werk terzijde stonden. De "oudste" zoon volgde hem op als hij kwam te overlijden.

Hoofdstuk V

DE ALBIGENZEN

Allerlei benamingen zijn er voor de katharen. De dualistische ketters der Middeleeuwen werden niet alleen katharen of manicheeërs genoemd. In Bosnië, Dalmatië en Noord-Italië noemde men ze Patarins of Paterins, misschien afgeleid van het woord patera dat kelk of (lijdens) beker betekent. In Duitsland kende men ze onder de naam katharen, waarvan het woord *Ketzer* of ketter is blijven bestaan, hetgeen later ook voor andere dan dualistische "kettters" gebruikt werd. In Noord-Frankrijk sprak men van Poplicains of Publicains, waarschijnlijk een Latijnse vorm voor Paulicianen. Talrijke andere namen werden hen gegeven, bijvoorbeeld Tisserands (wevers), omdat veel hunner dit beroep uitoefenden; of Bougres, een verbastering van Bulgaar, waarmee een bogomilistische tak van de katharen werd bedoeld. In het zuiden van Frankrijk, de Midi, waren ze bijzonder talrijk en machtig; aldaar kwam het woord Albigenzen in omloop en maakte veel opgang. Het woord schijnt voor het eerst te zijn gebruikt in 1181, en wel door Geoffroy de Vigeois in zijn *Chronique*. Men weet echter niet met welke reden hij dit deed. De katharen namen in de stad Albi geen grotere plaats in dan in andere steden van de Languedoc. Integendeel, Albi was minder "aangetast" dan andere steden, en de burgers van Albi leverden grote contingenten manschappen, die de ketters en hun beschermers moesten bestrijden. Echter gebeurde het in de eerste jaren van de 12^e eeuw dat de bisschop van Albi, Sicard, probeerde een aantal ketters levend te verbranden. Deze werden door het volk bevrijd en misschien is uit dat incident het woord Albigeois geboren als naam voor alle katharen uit de Languedoc. Dan is er ook nog de beroemde Conferentie van Lombers in 1176. Aldaar verscheen de aartsbisschop van Narbonne, in begeleiding van meerdere bisschoppen, om met de ketters in discussie te treden. Het werd voor hem een afgang met het woord "Albigeois" als souvenir, hoewel dit niet in kleinerende of ongunstige betekenis in omloop was. Hoe het ook zij, het werd in de 13e eeuw door de meeste geschiedschrijvers gebruikt voor de Kruistocht die de geschiedenis zou ingaan als de *Croisade des Albigeois*, kruistocht tegen de Albigenzen. Deze term kreeg de overhand, doch men dient zich steeds te realiseren dat het ging tegen alle katharen, dus de neomanicheeërs in de Franse Midi.

Al deze benamingen zijn afkomstig van de vijanden der katharen.

Hoe noemden zij zichzelf? Zij noemden zich "Christenen", doch deze term was niet omschreven en kan tot verwarring leiden. De croyants hebben nooit een algemeen aanvaarde term gekozen, ook niet voor plaatselijk gebruik, om daarmee aanhangers van de dualistische kerk te kwalificeren. Bij de zuidelijke dualisten zijn de namen "katharen" en "Albigeois" zelfs onbekend. Zij gebruikten een heel bijzonder woord voor hun parfaits, ze noemden die "bons hommes". Ook de inquisitie heeft aan deze naam vastgehouden.

Hij is een ontroerend eerbewijs van de volkeren uit de Languedoc aan het adres van de Albigenzer diakenen.

Oorzaken van de groei van het katharisme in Languedoc.

Er is hier sprake van een beweging met grote diepgang. Er was geen streek of plaats die niet met de ketterij in aanraking zou komen. In de dorpen was de gehele bevolking het neomanichéïsme toegegaan. Bovendien waren alle sociale lagen in het geding, edelen, bedienden, boeren, handelaren, ridders enz. De burggraaf van Fenouillet stierf als ketter en de graaf van Foix moest voor het tribunaal van de inquisitie verschijnen. De "bons hommes" zijn overal, in de steden en kleinste dorpen, in afgelegen dalen en kastelen. Toen Simon de Montfort in 1210 het kasteel van Termes belegerde, had reeds 25 jaar geen kerkdienst plaatsgevonden in de kapel van de vesting. Deze beweging, wijd verspreid en diep geworteld, was voor de geschiedschrijvers verbluffend en men heeft allerlei oorzaken hiervoor aangevoerd.

Men kan niet ontkennen dat de landjonkers in de Languedoc hebzuchtige blikken wierpen op de goederen van de kerk om die in bezit te krijgen. Zij moedigden de ketterij aan om aldus de clerus te verzwakken. Hoewel zij niet schroomden in woorden en daden hun roofzucht te belijden, was deze echter meer het gevolg van de afnemende invloed der kerk dan de oorzaak daarvan. Belangenkonflikten tussen de landheren en de kerk zijn er altijd geweest, ook buiten de Languedoc en ook na de bloeitijd van het katharisme. Als reden voor de groei van het katharisme is deze konfliktsituatie niet zwaar genoeg. Beter is het de verspreiding van het katharisme in de Languedoc toe te schrijven aan de politieke en sociale constellatie in die periode.

Een geest van verdraagzaamheid zoals elders onbekend, vooruitstrevende gedachten omtrent persoonlijke vrijheid, stadsbesturen met een democratische inslag, dat alles vormde een gunstige voedingsbodem voor een nieuwe godsdienst. Echter huldigde men deze levenshouding reeds lange tijd, en toch bleef het volk in totaliteit overtuigd katholiek. Er wordt meestal nog een andere reden naar voren gebracht, namelijk die van het zedenverval onder de roomse clerus in de 12e eeuw. Met deze verdorvenheid voor ogen keerde de bevolking zich meer en meer in de richting van de "bons hommes", wier onbaatzuchtigheid en toewijding zeer tot de verbeelding spraken van de middeleeuwse mens. Hoewel ook hierin een zeer degelijk motief ligt, moet dit toch weer als onvoldoende worden aangemerkt om de groei van het katharisme daarmee afdoende te verklaren.

Al deze motieven zouden dienstig kunnen zijn om de opbloei en verbreiding van een dissident christendom begrijpelijk te maken, doch niet een totaal verschillende godsdienst daarvoor in de plaats kunnen stellen. Het katharisme had een andere geaardheid welke zelden wordt aangehaald en die toch in belangrijke mate bepalend was voor het succes. De katharen waren niet opstandig tegen de katholieke kerk, ook niet jaloers op haar bezittingen, zij waren geen kettters en geen dissidenten. Hun sterkte was hun diepe overtuiging. Men kan immers niet ontkennen dat mensen, die zich liever in de vlammen werpen dan hun geloof af te zweren, een absolute zekerheid met zich meedragen. Een zodanig totaal geloof ontstaat niet als contrast of door vergelijking, maar het komt van binnen uit. Zij waren overtuigd de waarheid in hun bezit te hebben en aan hun oprechtheid kan niet worden getwijfeld. Het succes moet waarschijnlijk gezocht worden in het diepste wezen van het katharisme. Een simplistische of kinderlijke godsdienst zoals het katharisme vaak wordt genoemd, zou geen duizenden martelaren kunnen opleveren.

Dan zou er immers ook geen oorlog van een halve eeuw nodig zijn geweest om het te onderdrukken, noch ook een jacht op mensen die wel honderd jaren aanhield.

De Bons Hommes.

Dankzij de documenten die door de tribunalen der inquisitie werden bewaard, kunnen wij tot op zekere hoogte het leven en werken van de Albigenzer diakenen reconstrueren. Zij hadden geen persoonlijk eigendom. Met ingang van de dag waarop zij hun intrede deden bij de parfaits, gaven zij hun hele bezit prijs en leefden van de liefdadigheid der croyants. Maar die liefdadigheid was zeer ruim. In 1234 ging het gerucht dat de Bons Hommes op Montségur niets meer te eten hadden. Binnen enkele dagen werd 120 mud graan bij elkaar gebracht in de Lauraguais, hoewel de oogst in dat jaar zeer slecht geweest was. Niet alleen het gewone volk, ook de edelen waren hen volledig toegewijd.

Gedurende de kruistocht waren de Albigenzer diakenen vaak ingesloten in belegerde plaatsen. Dat was bijvoorbeeld het geval met Guilhabert de Castres te Castelnaudary in het jaar 1211, en met Pierre Polka te Montréal in 1240. De capitulatie was niet meer tegen te houden, doch er waren vastbesloten ridders die de blokkade forceerden en de bons hommes in veiligheid brachten, die anders met zekerheid zouden zijn uitgeleverd aan de wereldlijke overheid. Eindeloos zijn de verhalen over de opofferingen die men zich voor hen getrooste, zelfs nog toen hun zaak als verloren moest worden beschouwd.

Het waren mensen die onvermoeibaar hun grote voetreizen maakten, en men vraagt zich vaak af hoe zij met hun uigeteerde lichamen daartoe de kracht konden opbrengen. Bij eerste oproep snelden zij naar afgelegen oorden, evenals naar de steden waar de inquisitie op de loer lag, bij nacht en ontij, om aan een stervende het consolamentum toe te dienen. De aanwezigheid van Guilhabert de Castres werd gesignaleerd in honderden plaatsen, hetzij om te prediken, hetzij om het consolamentum te verstrekken. In 1232 legden 30 bons hommes op één dag 100 kilometer af op een muilezel. Bij hun tochten werden ze altijd begeleid door veilige gidsen en door een gewapend escorte. Gevallen van verraad of ontrouw zijn niet bekend. Gesteund door een ijzeren wil realiseerden zij sensationele krachttoeren. In 1244 daalden vier hunner midden in de nacht af langs een steile rotswand van 150 meter, vastgebonden aan touwen. Hun doodsverachting was een ergernis voor de clerus, die liever had gezien dat ze benauwder waren voor hun eigen hachje. Maar het tegendeel was waar, de bons hommes waren slechts bedroefd om het lijden van de mensheid.

Ze kwamen voort uit alle lagen van de bevolking. Benoit de Termes en Raymond de Mirepoix waren erfgenamen van rijke en adellijke families. Esclarmonde de Foix was burggravin toen zij overging tot het katharisme. Zij deed afstand van alle goederen en titels om zich terug te trekken op een afgelegen bergtop in de Pyreneeën. Het schijnt dat de meeste vrouwelijke parfaits afkomstig waren uit de kleine adel in de Languedoc. Hun afkomst deed overigens weinig terzake. Er moeten heel wat parfaits zijn geweest, alleen al te oordelen naar honderden namen die bewaard bleven.

De meest bekende zijn Raymond Agulher, Tento, Benoit de Termes, de gebroeders Paraire, Pierre de Corona, Raymond Blasquo, Bernard de Simorre, Gérard de la Motta, Johan Cambitor, Pierre Amiel, Raymond de Sancto Martino, Bertrand Martin of d'en Marti en vooral de befaamde Guilhabert de Castres, die de kerk gedurende 30 jaren te slim af was in haar poging hem te pakken te krijgen.

Iedereen had voor hen de grootste eerbied. Als een gewone gelovige, een croyant, bons hommes tegenkwam, maakte hij voor hen 3 kniebuigingen. Bij elke kniebuiging zei hij benedicite, en voegde bij de laatste maal daaraan toe: "Wil voor deze arme zondaar tot God bidden; dat hij mij tot een goed christen make en dat hij mij naar een goed einde moge leiden". De bons hommes antwoordden na elk benedicite: "Moge God je zegenen" en tenslotte: "God zij gebeden een goed christen van je te maken en je naar een goed einde te leiden". De inquisiteurs en de geestelijkheid zeiden daarover dat de bons hommes "aanbeden" werden. Dit woord is hier echter beslist misplaatst en moeilijk te verklaren, behalve als men een eenvoudig eerbewijs wil misbruiken om een afgodendienst aan te tonen.

Het politieke en sociale milieu.

De Languedoc van de Albigenzer ketteren bood eigenaardige aspecten. Politiek gezien werd het beheerst door het machtige huis van de graven van Toulouse. Hun gebied strekte zich uit van de Guyenne in de Savoie tot de Quercy in de Pyreneeën. Het was een rijke en machtige staat, een der aanzienlijkste in het West-Europa van die tijd. Hiertoe behoorden Haut Languedoc, Armagnac, Agenais, Quercy, Rouergue, Gévaudan, ComtatVenaissin, Vivarais en de Provence, ongeveer even groot als 14 van de huidige Franse departementen.

De graven van Toulouse stamden uit het geslacht Raymond. Het was Raymond V die had geregeerd tot 1194, en zijn zoon Raymond VI die hem had opgevolgd. De meest invloedrijke hunner vazallen waren de burggraven van "Carcassonne, Béziers, Albi en Razès" uit de dynastie der Trencavels. Hun heerlijkheid strekte zich uit over de bisdommen van Béziers en Saint-Pons, de gebieden rond Albi, Minervois, Razès, Sault, Kercorb en het complex van Carcassès. Geheel hierdoor omsloten lag de enclave genaamd het burggraafschap van Narbonne, qua oppervlakte veel minder belangrijk, maar met aanzienlijke invloed. Het omvatte de stad Narbonne en enkele bezittingen in het oostelijke deel der Corbières. De graven van Toulouse noemden zich hertogen van Narbonne. Ten zuiden van Toulouse lag het graafschap Foix, in het oosten begrensd door het burggraafschap Carcassonne, in het zuiden door de Pyreneeën, in het westen door het graafschap Comminges.

Al deze heerlijkheden waren in meerdere of mindere mate leenplichtig aan het huis van Toulouse, maar de onderworpenheid was zeer rekbaar en hing vooral af van ieders goede wil. Dit gold ook voor de gevoelens tussen de grote feodalen en hun eigen vazallen, zoals de heren van Termes, Cabaret, Minerve, Mirepoix, Saissac en zoveel anderen, meestal bezitters van onneembare kastelen die praktisch deden wat ze wilden. Echter waren de onaangenaamheden die graven en burggraven konden veroorzaken, nog niets vergeleken bij de conflicten die men had met de woelige bevolking van de steden. De steden in de Midi van Frankrijk waren toen dichtbevolkt en zeer rijk. Toulouse was de derde stad in Europa na Venetië en Rome! Erfgenamen van oude beschavingen waren de zuidelijke steden. Uit de oudheid hadden zij gevoelens van onafhankelijkheid en de smaak van de vrijheid overgehouden. Consuls of capitouls heetten de magistraten, die gekozen werden door de inwoners. Zij regeerden op democratische wijze en legden hun wil op aan de landsheren.

Misschien is het deze geestelijke achtergrond die verantwoordelijk is voor de schijnbaar onsamenhangende gedragingen van de zuidelijke seigneurs tijdens de kruistocht. Hoewel

er sociale klassen bestonden, waren deze niet gescheiden door waterdichte muren. Want de lijfeigene had de mogelijkheid burger te worden en diens zoon mocht zelfs hopen eens het ridderschap te verwerven. In zo'n omgeving mag men een intensief handelsverkeer verwachten, vooral met de grote Italiaanse steden. En dit miste niet zijn uitwerking op de verspreiding van de dualistische godsdienst.

Doch het meest indrukwekkend in de occitaanse cultuur is de uitzonderlijke literaire beweging der troubadours, verrassend van omvang. Er zijn inderdaad niet minder dan 500 namen van troubadours bekend, waaronder hertogen of graven, eenvoudige ridders, geestelijken en zonen der burgerij. Het hoofdthema van deze literatuur kan men in één woord samenvatten, dat in die tijd universele betekenis kreeg. Dat woord is *paratge* en betekent eer, oprechtheid, gelijkheid, afwijzing van het recht van de sterkste, respect voor de eigen persoon en die van anderen. *Paratge* is van toepassing op alle terreinen van politiek, godsdienst alsmede op dat van het gevoelsleven. Het is niet gericht op één natie of één sociale laag, maar op alle mensen, ongeacht hun omstandigheden of denkbeelden. Het gaat dus niet om lokale voortbrengselen of de expressie van een volk met dezelfde taal, maar om een humanistische literatuur in de ruimste zin des woords. Bij de troubadours gaat het om iets anders dan beuzelarijen, liefdesverklaringen, liefdesverdriet of dankbetuigingen voor gevulde zakken. Hun gedichten zijn de weerkaatsing van een nagenoeg algemene stemming, die echter niet naar buiten treedt bij gebrek aan voldoende kennis, of wegens bevreesdheid, ofwel wegens eigenbelang. Het is deze stemming en geestesgesteldheid, die desondanks enkele eeuwen later, in de Renaissance zich zal doen gelden.

De bloeitijd van de occitaanse lyriek valt samen met de periode waarin de roem van de graven van Toulouse, Raymond V en VI, zijn hoogtepunt bereikt. Men kan beslist niet zeggen dat alles volmaakt was nu iedereen zich in de poëzie stortte. Wanneer wij de situatie na zoveel eeuwen beoordelen dan zou men geneigd zijn te zeggen, dat het occitaanse volk leefde om zich te vermaken, met een gracieuze onbezorgdheid. Iets meer aan waardigheid en energie zouden meer op hun plaats geweest zijn tegenover de dreigingen die zich aandienen, evenals meer strijdvaardigheid in plaats van jacht op plezier.

Doch met hun poëtische grandeur waren de troubadours van oordeel dat zelfs de meest tragische gebeurtenissen achter de poëzie moesten schuilgaan. En in dit schitterende, gelukzalige land van de Languedoc, misschien frivool, maar sympathiek, ontwikkelt zich als een verrassend contrast de godsdienst van de Albigenzer ketterij. Hier zijn de oorzaken die de groei der Paulicianen en Bogomielen eertijds begunstigen, omgekeerd aanwezig. Hoe valt de lyriek van de troubadours te rijmen met het katarisme? In de Languedoc bestonden immers niet twee werelden naast elkaar, want vaak genoeg hadden *parfaits* en troubadours hetzelfde gehoor. Hun verschillen waren slechts van "literaire" aard, doch het verschijnsel blijft om een verklaring vragen.

De eerste reactie's van de (katholieke) kerk.

Sedert lange tijd was de kerk ongerust over de vooruitgang van het katarisme. In 1119 komt Calixtus II om in Toulouse te prediken, maar hij kwam niet verder dan het uitspreken van de excommunicatie tegen de ketteren. Deze maatregel had geen enkel effect. In 1176 werd de beroemde conferentie van Lombers, nabij Albi, gehouden, op welke conferentie wij reeds eerder zin

speelden. De Albigenzen vreesden geen publieke discussies. Integendeel, zij legden hun voorwaarden op aan de katholieke geestelijken, wier leden zich uitsluitend mochten bedienen van uitspraken uit het Nieuwe Testament. De noodkreet van Sint Bernard van Clairvaux in 1147, was maar al te zeer gerechtvaardigd. Gedurende zijn missie had deze godvruchtige abt zich niet verstaanbaar kunnen maken vanwege de vijandige en spottende uitroepen die hem ten deel vielen. In Verfeil had het publiek zich teruggetrokken, en hij ondervond een dusdanige vijandigheid dat hij tegen de plaats en zijn inwoners een beroemd gebleven vervloeking uitsprak. In 1167 vond het katharistische concilie plaats van Saint Felix de Caraman bij Toulouse, onder voorzitterschap van Niquinta. De verschillende katharistische kerken in de Midi van Frankrijk werden georganiseerd, de grenzen van hun gebied werden vastgesteld en als hoofd van elke kerk werd een bisschop benoemd.

De katholieke kerk liet zich echter niet ontmoedigen en het lukte paus Alexander III bijna Raymond V warm te krijgen voor een kruistocht tegen zijn eigen onderdanen. De zaak bleef echter bij een missie bestaande uit legaat Pierre de Saint-Chrysogone, de aartsbisschoppen van Narbonne en Bourges alsmede enkele andere prelaten, waaronder Henri de Clairvaux, opvolger van Bernard. Raymond V wees bescherming van de leden der missie krachtig van de hand, want de inwoners van Toulouse waren razend en beschouwden ze als huichelaars. Henri de Clairvaux troostte zich later over deze pijnlijke ontvangst met de woorden dat hij niet drie jaar met zijn komst had moeten wachten, want dan was er geen katholiek meer over geweest om mee te praten.

En het hele resultaat van de missie was de opzienbarende veroordeling van Pierre Mauran. Dit was een oude, rijke man met veel invloed en zodanig geliefd bij de inwoners van Toulouse, dat men hem "Johannes de Evangelist" noemde. Na een lang proces lukte het zijn ketterij te bewijzen en hem te veroordelen, ongeacht zijn leeftijd, tot een pelgrimstocht van 3 jaar naar het heilige land. Vooraf werd hij voortgezweept door de straten van Toulouse, temidden van een enorme menigte. Slechts zijn eigen bede en vermaning konden voorkomen dat de prelaten van de missie gelyncht werden. Na zijn terugkeer van de pelgrimstocht werd hij triomfantelijk gekozen tot "capitoul" van de stad. Ongeveer tegelijkertijd vinden we de eerste voorbeelden van geweld tegen de ketterij in de Languedoc. Het voorwendsel daartoe was de gevangenneming van de bisschop van Albi door Roger II, burggraaf van Carcassonne en Béziers. Raymond V greep deze gelegenheid aan zijn ongezeglijke vazal te straffen en startte een kruistocht tegen hem. Zij werd geleid door kardinaal Henri, bisschop van Albano en het leger bestond voornamelijk uit seigneurs van de Midi. De kruistocht beperkte zich tot het beleg en de val van Lavaur, waar enkele ketteren werden gegrepen. Het leek alsof overal in Frankrijk bloedige offers de overwinning der katholieken aankondigden, maar deze kruistocht was een afgang, en dat heeft de kerk geweten ondanks de onderwerping van Roger II. Het was een ontmoediging, waardoor de ketterij zich met des te meer kracht ging ontwikkelen. Echter nam de strijd grimmiger vormen aan door de aandrang van Lothario Conti, zojuist op 38jarige leeftijd met pauselijke waardigheid bekleed als Innocentius III.

Innocentius III.

Zijn persoonlijkheid is de overheersende factor in het drama der Albigenzen. Van het moment af dat hij in 1198 de pauselijke troon besteeg, neemt men zijn ongerustheid waar over de schrikaanjagende vooruitgang van het katharisme in Frankrijk en Italië. Ten spoedigste zendt hij twee speciale afgevaardigden naar de Languedoc, Raynier en Gui,

met alle volmachten. Dit werd de zoveelste mislukking, en het werd de nieuwe paus duidelijk, dat slechts een macht van buiten af de heren uit de Midi tot de orde zou kunnen roepen. Toch wilde hij het eerst met vreedzame middelen proberen. In 1202 werd Raynier in zijn missie en volmachten vervangen door F. Pierre de Castelnau, een cisterciënser monnik uit de abdij van Fontfroide. Deze maakte in de Languedoc veel vijanden, maar hij behaalde enige resultaten. Hij liet in december 1203 de consuls van Toulouse zweren het katholieke geloof te bewaren. Tevens beloofden zij de ketters de stad uit te jagen. Maar in feite deden zij natuurlijk niets, tot grote woede van Pierre de Castelnau. Twee maanden later echter profiteerde hij van de aanwezigheid van Pierre II, koning van Aragon, te Carcassonne, om een conferentie te organiseren waaraan buiten de koning en hemzelf werd deelgenomen door de bisschop van Carcassonne, meerdere andere katholieke prelaten, alsmede een "bisschop" uit de ketterij, genaamd Bernard de Simorre, tezamen met 13 *bons hommes*.

De discussie's aldaar schijnen niets te hebben opgeleverd, behalve dat Pierre II overtuigd raakte van het feit dat de katharen er ketterse ideeën en dogma's op nahielden. En voorts sprak Pierre de Castelnau een veroordeling uit die even weinig uithaalde als alle vorige. De afgang van de door Innocentius III gezonden missie werd van dag tot dag duidelijker. Bovendien was de geestelijkheid in de Languedoc niet bijster voortvarend, want men durfde niet de strijd aan te binden met de gehele bevolking. Toen besloot de paus volledige volmachten te geven aan zijn legaten, die dus geen verantwoording meer schuldig waren aan de plaatselijke bisschoppen. Pierre de Castelnau en zijn medestander F. Raoul zouden voortaan slechts verantwoording afleggen aan paus Innocentius III in eigen persoon. Hun gezag ging dus uit boven dat van de plaatselijke geestelijkheid, echter alleen voor zaken die de strijd tegen de ketterij betroffen. Deze speciale volmachten werden later ook aan de broeders Dominicanen toegekend en op die manier kwam de beroemde instelling tot stand, die bekend zou worden onder de naam "inquisitie".

Sint Dominicus.

Een nieuwe legaat werd weldra toegevoegd aan Pierre de Castelnau. Het was de befaamde Arnaud-Amalric, abt van Cîteaux, die een trieste roem in de geschiedenis zou verwerven. Een ander persoon, wiens naam eveneens beroemd zou worden, verscheen op het toneel medio 1206. In juli van dat jaar reisde Diégo, bisschop van het Spaanse Osmá, door de Languedoc. Hij was vergezeld door de onderprior van zijn kerk, Dominique de Guzman. Zij ontmoetten de legaten die hen deelgenoot maakten van hun afmatting en moedeloosheid. Dominique meende de manier gevonden te hebben om de ketters doelgericht te bestrijden: ze dienden met hun eigen wapens te worden verslagen. De *bons hommes* leefden in armoede, zij bezaten niets, zij verachtten rijkdommen en waren een volmaakt voorbeeld van het geloof dat zij onderwezen. Die levenswijze sprak tot de verbeelding van de massa, en Dominique was van mening dat, mits de geestelijkheid de weg terug zou vinden naar de bescheidenheid en armoede van de beginjaren der kerk, het volk tot die kerk zou terugkomen.

Hij had zonder twijfel gelijk, maar het was te laat. Dominique gaf aan Pierre de Castelnau de raad af te zien van een pompeuze levenswijze en huishouding, doch deze kon niet tot zo'n besluit komen. De gewoonten waren te diep ingeworteld. Dominique doorkruiste daarna de Languedoc op de wijze van een echte katharistische diaken, in armoede, ontberingen en vasten, predikend, en overal waar mogelijk discussies uitlokkend met de *bons hommes*. Ondanks de wonderen die de overlevering hem toeschrijft, waren de

resultaten van zijn optreden miniem. De bekeringen bleven zeldzaam en de enige consequentie van de missie Dominique was de stichting van de orde der predikbroeders, later genoemd de Dominicanen. Aan de leden van deze orde zal de rol toevallen van inquisiteurs des geloofs.

Meerdere discussieconferentie's resulteerden in felle woordenstrijd tussen Dominique en de voornaamste katharistische diakenen. De beroemdste was die van Pamiers. In de loop van die discussie wilde Esclarmonde, de zuster van de graaf van Foix, het woord nemen.

Doch daarmee haalde zij zich de welbekende woorden op de hals, uitgesproken door F. Etienne de la Minia: "U moet Uw garen gaan spinnen, mevrouw; het past U niet over dit soort onderwerpen het woord te voeren."

Pierre de Castelnau bleef van mening dat het doel slechts met geweld kon worden bereikt. Hij probeerde een grote coalitie van Provençaalse landheren samen te stellen onder commando van Raymond VI. Getergd door het nieuwe échec dat hij leed, excommuniceerde hij Raymond definitief. Er ontspoon zich een heftig twistgesprek tussen beide mannen, en dodelijk gebrouilleerd scheidden zij van elkander. Het schijnt dat Pierre de Castelnau richting Rhône vertrok om zich bij de paus te vervoegen. De graaf van Toulouse spoedde zich achter hem aan, misschien in de hoop op een verzoening.

Na een aantal gebeurtenissen, die op verschillende en tegenstrijdige wijze beschreven worden, kwam tenslotte de donderslag die het onweer in alle hevigheid deed losbarsten: bij het ochtendkrieken van de 15de januari van het jaar 1208, toen hij zich gereedmaakte bij Saint-Gilles de Rhône over te steken, werd Pierre de Castelnau vermoord door een onbekende, waarvan men steeds de verdenking gekoesterd heeft dat hij behoorde tot het gevolg van Raymond VI.

HOOFDSTUK VI

DE KRUISTOCHT TEGEN DE ALBIGENZEN

Inleiding.

Na het nieuws over de moord op zijn legaat, hulde Innocentius III zich gedurende twee dagen in stilzwijgen. Daarna schreef hij ter gelasting van een kruistocht tegen de ketters, brieven aan de aartsbisschoppen van Narbonne, Arles, Embrun, Aix en Vienne, aan graven, baronnen en alle ridders van Frankrijk, aan koning Phillipus-Augustus, de aartsbisschop van Tours, de abt van Cîteaux, de bisschoppen van Parijs en Nevers, etc. In feite waren al deze personen reeds voorbereid, want Innocentius III was sedert zijn troonsbestijging onophoudelijk bezig geweest de westelijke wereld op te stoken voor een gewapende kruistocht tegen de ketterse Languedoc. Nu was de maat vol. In de persoon van de vermoorde legaat was de paus zelve alsmede de gehele kerk gekwetst en beledigd. Innocentius III benoemde een nieuwe legaat, Milon, zijn eigen notaris of secretaris, wiens eerste zorg zou zijn een concilie bijeen te roepen in Montélimar, alsmede de graaf van Toulouse te dagvaarden in Valence. In de tussentijd belastte zacht Arnaud-Amalric, de abt van Cîteaux, met het bijelkaar brengen van het leger der kruisridders te Lyon. Raymond VI legde zich neer bij alle voorwaarden die de legaat stelde. Daarna werd hem toegestaan deel te nemen aan de kruistocht tegen zijn eigen onderdanen. Hij ontving de absolutie nadat hij een der grootste vernederingen uit zijn leven geleden had. Naakt tot aan zijn middel zag een grote menigte hoe hij zweepslagen ontving ter plaatse waar Pierre de Castelnau was vermoord. Het was een droevig schouwspel van een man die zijn verstand verloren scheen te hebben. Twintig jaar later onderging zijn zoon dezelfde smadelijke behandeling, waardoor men de veronderstelling geuit heeft dat de dynastie der Raymonds leed aan een bepaalde geestesziekte. Na deze vernederingen kon Raymond VI zich aansluiten bij het leger der kruisvaarders, dat in het dal van de Rhône afzakte.

Het was een der machtigste legers tot dusver in Europa gezien. De schattingen der schrijvers lopen uiteen, maar men mag gerust uitgaan van 300.000 krijgslieden. Men zag er Vlamingen, Normandiërs, Aquitaniërs, Bourgondiërs en Duitsers, geleid door de aartsbisschoppen van Reims, Sens en Rouen, de bisschoppen van Autun, Clermont, Nevers, Bayeux, Lisieux, Chartres etc. De adel was vertegenwoordigd door de hertog van Bourgondië, de graven van Nevers, Bar, Saint-Pol en duizenden ridders en baronnen. Het leger was vergezeld van een groot aantal knechten, gespuis, twijfelachtige lieden, die overal en onder elk voorwendsel waren aangeworven, het onvermijdelijke aanhangsel van alle legers in de middeleeuwen. Hen waren vrijheden beloofd en voor de misdaden, die ze zouden gaan bedrijven, kregen ze bij voorbaat vergeving en absolutie. Bovendien was het hun voorrecht "het valse en ijdele ras der Provençalen te tuchtigen en een einde te maken aan de drieste aanklachten en roddelarij tegen de Apostel van Rome." Het katholieke leger stak de Rhône over begin juli van het jaar 1209 en ging voorwaarts tot Montpellier, waar enkele dagen halt gemaakt werd.

Het bloedbad van Béziers.

Direct bedreigd was de burggraaf van Carcassonne en Béziers, de jonge Raymond-Roger uit het geslacht Trencavel, toen nauwelijks 25 jaar oud. Bang geworden door de dreiging die boven zijn grondgebied hing bij de nadering der kruisvaarders, begaf hij zich naar Montpellier met de bedoeling te onderhandelen. Tegenover de legaten betuigde hij zijn volledige onderworpenheid aan de kerk en zijn afkeer van de ketterij, maar dit haalde niets uit. De kans om eens en voor al aan alles een einde te maken was voor de geestelijken veel te mooi. De burggraaf vertrok in de wetenschap dat hem slechts één middel overbleef: hij moest de uiterste weerstand bieden. Op de doorreis verzamelde hij te Béziers de voornaamste burgers van de stad en vroeg hen moedig te vechten, want hij zou hen spoedig te hulp komen. Hijzelf ging naar Carcassonne waar zijn beste ridders hem opwachtten.

Het leger vertrok op 20 juli 1209 uit Montpellier en de volgende dag waren de voorposten ter hoogte van Béziers. Met hun bisschop als intermediair werden de inwoners gesommeerd de in de stad aanwezige ketters vrij te geven. Dit werd echter krachtig van de hand gewezen en daarop trof het leger voorbereidingen voor een ordentelijk beleg. De stad was goed versterkt en zou lang weerstand hebben kunnen bieden, als niet door een onvoorziene omstandigheid plotseling alles tot een tragische wending was gekomen. De aanvallers waren nauwelijks begonnen hun kampement in te richten, toen een groep verdedigers op hen een uitval deed. Aanvankelijk verrast, vermanden de belegeraars zich, boden weerstand aan het ongetwijfeld geringe aantal overvallers en drongen deze terug naar de poort. Deze nu was opengelaten om terugvluchtende uitvallers binnen te laten, maar bij de achtervolging slaagden de belegeraars erin eveneens de stad binnen te komen. Daar kwam direct een deel van het leger achter aan, en de moordpartij kon beginnen. In ontzetting vluchtten de bewoners naar de kerken, de priesters doen hun ambtsgewaden aan, de noodklokken luiden, maar niets kan de razernij van de kruisvaarders nog tegenhouden. Alleen al in de Madeleinekerk worden 7000 mensen omgebracht. Op de moordpartij volgt de plundering en daarna de brandstichting. De stad brandde gedurende twee dagen. Niemand wordt gered. Keters, katholieken, vrouwen, kinderen, allen worden in deze gigantische slachtpartij vernietigd, alsof de dagen van de invasie der barbaren waren teruggekeerd.

De katholieke bazen juichten over deze wonderbaarlijke overwinning, en zij schepten er behagen in steeds hogere aantallen slachtoffers te noemen. Men sprak zelfs van 100.000, doch 30.000 lijkt een meer aanvaardbare schatting. Het feit staat vast dat alle inwoners gedood werden. Tijdens de moordpartij heeft zich een voorval voorgedaan waarover veel geschreven is. Toen men aan de abt van Cîteaux vroeg, hoe men ketters en katholieken kon onderscheiden opdat men in staat zou zijn laatstgenoemden te sparen, moet Arnaud-Amalric ten antwoord hebben gegeven: "Maak ze allemaal dood; God zal de Zijnen herkennen." Heftig is getwist over de vraag of deze woorden werkelijk zijn gesproken. De meeste geschiedschrijvers achten ze ongeloofwaardig, maar hun argumenten zijn van nogal sentimentele aard. Volgens de weergave van een Duitse monnik, die niet aan de kruistocht deelnam, maar die het verhaal te horen kreeg, bestaat er geen historisch bewijs dat de woorden niet zouden zijn gezegd. De naam van deze monnik luidt Césaire de Heisterbach. Overigens zijn de gruwelijke feiten niet met de uitspraak in strijd en eerder een bevestiging daarvan. De schrijvers die de uitspraak ontkennen, mogen daar al of niet

hun bewijzen voor hebben; doch het, is zonder twijfel verstandig zich te conformeren aan de mening van de grote historicus der provincie Languedoc, de benedictijn Dom Vaissete. Deze trekt de uitspraak niet in twijfel, maar maakt wel enig voorbehoud.

Het verschrikkelijke bloedbad was het signaal voor terreur in de hele omgeving. De kastelen met onvoldoende natuurlijke afweermogelijkheden gaven zich over, de andere versterkten hun verdediging. Narbonne bleef gespaard. De burggraaf had voorzorgsmaatregelen genomen tegen de Albigenzen, maar de stad moest een schatting betalen en alle versterkte plaatsen en kastelen van het graafschap inleveren. Het kruisleger ging dus op weg naar Carcassonne, waar de burggraaf Raymond-Roger zich verschanst had.

Beleg en val van Carcassonne.

De beroemde Cité was toen nog niet wat zij werd onder het bestuur van Saint Louis (Lodewijk IX) en Philippe le Hardi (Filips III de Stoute); dat is bijna zoals wij de vesting thans kennen met haar dubbele ommuring en geweldige verdedigingswerken, gebouwd in de tweede helft van de 13e eeuw. Er bestond voorheen slechts een enkele ommuring, het grafelijk kasteel en twee vooruitgeschoven versterkingen met schiettorens, vast verbonden aan de Cité. Het garnizoen was talrijk en bestond deze keer niet uit onervaren burgers, maar uit dappere ridders en een goed gewapend en gedisciplineerd volksleger.

Daags na hun aankomst togen de kruisvaarders ten aanval op de eerste voorversterking en maakten zich daarvan meester. De verovering van de tweede was veel moeilijker. Steenwerpers en rijdende torens kwamen in actie, maar de belegerden slaagden erin deze in brand te steken. Vervolgens echter stortten gedeelten van de verbindingsmuur in doordat daaronder een loopgraaf aangelegd was. Daardoor slaagden de belegeraars er na hevige gevechten in de voorversterking te krijgen. De volgende nacht kwamen de mannen van Raymond-Roger echter terug, vermoordden de bezetters en staken de zaak in brand.

Inmiddels vervoegde zich in het kamp der kruisvaarders Pierre II, koning van Aragon en leenheer van de burggraaf, in de hoop voor zijn jonge vazal een eervolle capitulatie te verkrijgen. Hij werd welwillend ontvangen door de legerleiding der katholieken, doch bereikte voor de burggraaf slechts de toestemming de stad te verlaten met wapens, bagage en 12 getrouwen. Alle andere inwoners dienden uitgeleverd te worden aan de kruisvaarders. Bij het aanhoren van die conditie verklaarde de jonge man dat hij zich liever levend liet villen dan één enkele van zijn onderdanen in de steek te laten. Pierre II ging naar zijn land terug en het beleg duurde voort. Meerdere aanvallen liepen uit op gevoelige verliezen voor de belegeraars, wier geduld begon op te raken. Het beleg zou ongetwijfeld zijn opgeheven als het toeval niet tussenbeide was gekomen. Men schreef augustus, en de droogte veroorzaakte lege waterputten. Zonder water zouden de verdedigers binnenkort geen alternatief meer hebben dan de overgave.

Raymond-Roger begaf zich naar het kamp der kruisvaarders om te onderhandelen. Wat gebeurde daar? Men weet het niet precies. Zonder de wetten van eer en ridderlijkheid in acht te nemen, zou men de burggraaf gevangen genomen hebben. In de verslagenheid, volgende op dit verraad, zouden de burgers de cité hebben verlaten. Sommigen beweren dat dit gebeurde met toestemming der kruisvaarders, anderen zeggen dat men vluchtte door een onderaardse gang. Dit geschiedde op 15 augustus van het jaar 1209. Het oude burggraafschap Carcassonne, Béziers, Albi en Razès was binnen enkele dagen van de kaart geveegd. Raymond VI, graaf van Toulouse, woonde deze tragische gebeurtenissen

bij als eenvoudig toeschouwer in het kamp der kruisvaarders. Het was echter duidelijk dat het lot van de Trencavels een voorbode was voor dat van Raymond. Door de val van Carcassonne en Béziers ontstond nu eerst het probleem voor de katholieke aanvoerders over de opvolging van Raymond-Roger. De abt van Cîteaux stelde achtereenvolgens de opvolging voor aan de hertog van Bourgondië alsmede de graven van Nevers en Saint-Pol, maar allen weigerden edelmoedig. Ondanks alles waren hun ridderlijke gevoelens gekwetst door het verraad waarvan de burggraaf het slachtoffer geworden was. Ze waren gekomen om de ketters uit te roeien en niet om de zuidelijke seigneurs hun bezittingen af te nemen. Ten einde raad werd het burggraafschap toen aangeboden aan een ridder die zich tijdens het beleg had onderscheiden. Hij heette *Simon de Montfort*.

De kerk had waarlijk geen betere bondgenoot kunnen aantreffen. Moedig, goed aanvoerder, fanatiek, wreed en ambitieus, had hij de inborst van de toekomstige conquistadores. Met een handvol getrouwen en een monnik zou hij keizerrijken kunnen veroveren. Hij was de zoon van Simon, heer van Montfort l'Amaury, en Amicitia, gravin van het engelse Leicester. Hij werd "burggraaf van Carcassonne en Béziers", maar om het werkelijk te zijn moest de echte burggraaf verdwijnen. Dat was niet moeilijk. Eind september van het jaar 1209 stierf Raymond-Roger als bij toeval in een toren van de Cité, naar het schijnt tengevolge van dysenterie. Hij liet een zoon na van vier jaar, die hij had toevertrouwd aan de graaf van Foix.

De val van Carcassonne had in het gehele land schrik en verslagenheid teweeggebracht. Hoewel een deel van het kruisleger was ontbonden omdat de dienstplicht van 40 dagen om was, gaven talrijke kastelen zich over aan Simon de Montfort en aan de abt van Cîteaux. Daaronder Limoux, Mgnttréal, Fanjeaux, Castres, Lombers, Albi, Pamiers, Saverdun, Saissac etc. Nadat men van de eerste schrik was gekomen, hervond men in de Languedoc weer enig zelfvertrouwen. Niet alles was veroverd en talrijke plaatsen die als onneembaar werden beschouwd, maakten zich gereed weerstand te bieden. Wij willen niet ingaan op de détails van alles wat Simon de Montfort aanrichtte. Gedurende 8 jaren bleef hij aan het oorlog voeren. Wij beperken ons tot het aanhalen van de belangrijkste momenten uit de gevechten tijdens welke de "Leeuw van de kruistocht" miraculeus veel geluk had. Echter verzwakt hij meer en meer onder de steeds weer oplaaiende gevechten, waardoor hij tenslotte, afgemat van gewonnen veldslagen op nimmer geheel verslagen tegenstanders zijn einde vond.

De oorlog om de kastelen.

Een misgreep bij de torens van Cabaret in februari 1210 maakte dat Simon de Montfort zeer voorzichtig werd. Daarom wachtte hij tot juni om beleg te slaan voor Minerve. Deze plaats was omringd door diepe ravijnen en woeste kalkplateau's. De verdediging geschiedde door een goed garnizoen onder commando van Guillaume de Minerve. Het beleg duurde zes weken. De belegeraars brachten steenwerpers in stelling die enorme steenklompen als bommen op de muren deden neerploffen. Er was een steenwerper van reusachtige afmetingen bij, die per dag 20 livres kostte, met een noodlottige uitwerking. De verdedigers betrokken hun water via een gemetselde onderaardse gang tot in de bodem van het ravijn, waar een beek stroomde. Door het geweld van genoemde steenwerper werd de gang vernield en het drama van Carcassonne herhaalde zich. De waterbakken raakten leeg en Guillaume de Minerve moest zich overgeven. De voorwaarden luiden als volgt: Het fort diende te worden uitgeleverd aan Simon de

Montfort. Het garnizoen kon in vrijheid met wapens en uitrusting vertrekken. De Albigenzen, die zich ter plaatse bevonden, konden het leven eraf brengen door de ketterij af te zweren.

Bij het vernemen van deze laatste voorwaarde protesteerde Robert de Mauvoisin, een der voornaamste kruisridders. Volgens hem was men gekomen om de ketters te vernietigen en niet om ze genade te schenken. Ze zouden net doen alsof ze zich bekeerden en daarna opnieuw tot de ketterij toetreden. Maar legaat Arnaud Amalric stelde de ridder gerust: "Wees niet bezorgd, slechts weinigen zullen het aanbod aannemen". De abt van Cîteaux begon de katharen te kennen. Het waren er 150, mannen en vrouwen. Niemand verloochende zijn geloof. Ze wierpen zich lofzingend in de vlammen. "Met een moed die een betere zaak waardig is", schreef de benedictijn Dom Vaissete.

De val van Béziers kostte een dag, die van Carcassonne 2 weken en het beleg van Minerve 6 weken. Termes capituleerde pas na 4 maanden van wisselende kansen en dramatische wendingen. De kruisvaarders kregen steeds meer moeite; helaas stuitten zij op te weinig weerstand door het gebrek aan coördinatie bij de zuidelijke seigneurs. De monnik Pierre de Vaux-Cernay, die het beroemde beleg meemaakte, beschreef de ligging van Termes als volgt: "Het kasteel bevindt zich op grondgebied van Narbonne, op 5 mijlen afstand van Carcassonne. Het straalde een ongelofelijke kracht uit, naar menselijk oordeel onneembaar, met zijn ligging op de top van een hoge berg met scherpe rotspunten, geheel omgeven door diepe en ontoegankelijke afgronden waarin water stroomde. De enorme en ongenaakbare rotsen omsloten diepten, waarin men zich als het ware zou moeten laten vallen om daarna recht omhoog ten hemel te kruipen als men het kasteel wilde naderen".

De vesting werd verdedigd door Raymond de Termes, die een garnizoen onder zich had van 20 ridders en 4 á 500 gewiekste catalanen. Er was ook een ingenieur voor het gevechtstuig, want als de belegeraars een werktuig in stelling brachten, deden de verdedigers hetzelfde, met het doel in Termes te vermijden wat in Minerve zo mooi gelukt was voor de belegeraars. De moeilijkheden voor Simon de Montfort waren groot. De mannen van kasteel Cabaret bestookten zijn konvooien voor ravitaillering tot in het kamp. Zijn manschappen waren moe van het eindeloze beleg. Ze waren gedemoraliseerd en velen deserteerden. Om kort te gaan, na drie maanden bleek uit niets dat de vesting zou moeten capituleren. Het was reeds november en de winter kwam er aan. De moedeloosheid maakte zich van allen meester. Op zekere dag zeiden de bisschoppen van Dreux en Beauvais dat ze vertrokken om naar huis terug te keren. De opperbevelhebber van de kruisvaarders smeekte hen, naar het schijnt op zijn knieën, om nog 2 dagen te blijven. Zij deden het met tegenzin. En ziedaar, op de avond van de tweede dag liet Raymond weten dat hij wilde onderhandelen. Weer eens waren de waterbakken droog.

Simon de Montfort was zo neergeslagen dat hij alle voorwaarden van Raymond de Termes accepteerde, met name het kasteel met Pasen van het volgende jaar aan Raymond terug te geven. Het garnizoen zou echter morgen bij het aanbreken van de dag het kasteel dienen te verlaten. Raymond ging naar het kasteel terug om de nodige voorbereidingen te treffen. 's Nachts echter barstte een hevige regenbui los zodat de waterbakken overstromden. Toen de volgende morgen de afgezanten van Simon de Montfort zich meldden om de vesting over te nemen, werden ze ontvangen door een zwerm pijlen alsmede een spottende afwijzing. Het beleg werd voortgezet en was nog erger dan

voorheen. Op zekere ochtend toen Simon de mis bijwoonde, werd zijn kapelaan gedood door een kei afkomstig uit het kasteelgeschut. Een andere keer werd een van zijn ridders door hetzelfde werptuig onthoofd, terwijl Simon vriendschappelijk zijn hand op diens schouders hield. Termes bleef onneembaar en opperbevelhebber Simon de Montfort wilde zijn militaire loopbaan opgeven om zich in een klooster terug te trekken. Echter zagen de belegeraars op een ochtend dat er geen mens meer in de vesting verbleef. Men had deze 's nachts verlaten! De ratten, die in de lege waterbakken waren gekropen, waren verdronken in de wonderbaarlijke stortbui, waarna de kadavers in ontbinding raakten en het water vergiftigden. Veel mannen van het garnizoen bezweken aan dysenterie, en op die manier kon Simon de Montfort het kasteel in bezit nemen, dat het land van Corbières beheerste.

De val van Termes herstelde het zelfvertrouwen van Simon zodanig, dat hij zich sterk genoeg voelde eerstdaags een aanval te doen op zijn machtige burens, de graven van Toulouse en Foix. Maar vooraf wilde hij de zege veiligstellen door andere versterkte plaatsen in te nemen. Op 15 maart 1211 sloeg hij het beleg op voor Lavaur, dat aan een vrouw toebehoorde, Géralda de Lavaur. Zij had van haar kasteel een toevluchtsoord gemaakt voor de Albigenzen. Haar broer Almeric de Montréal was hoofd van het garnizoen, dat uit 80 ridders bestond. Met dit beleg begon de lange strijd tussen enerzijds Raimond VI, graaf van Toulouse, alsmede Roger Bernard, graaf van Foix, en anderzijds Simon de Montfort.

Een corps van 6000 Duitse kruisridders werd door Roger-Bernard in de pan gehakt toen ze zich naar Lavaur begaven. Toch slaagden de belegeraars er tenslotte in een bres te forceren in de muren van Lavaur. Aimeric de Montréal en zijn 80 ridders werden opgehangen. In de Chronique stond dat Géralda een koppige ketterse was. Zij werd in een put gesmeten waarna men er stenen in gooide tot men de ongelukkige niet meer hoorde schreeuwen. Er waren meer dan 400 Albigenzen. Ze werden tevergeefs gevraagd zich te bekeren. Evenals in Minerve gingen ze zingend naar de brandstapel.

De strijd in het open veld.

Direct na Lavaur belegerde Simon de Montfort Toulouse, maar hij zette dit beleg niet lang voort. Enkele weken later wordt hij zelf belegerd te Castelnaudary door de graven van Toulouse en Foix. Het kwam tot een bloedig gevecht en beide partijen maakten aanspraak op de overwinning (september 1211). Na deze slag treedt de strijd tegen de Albigenzen in zijn politieke fase. Het wordt nu de strijd van het noorden tegen de Midi. Hoewel koning Philippe-Auguste in het geheel niet geïnteresseerd is in de kwestie der Albigenzen, biedt zich hier de mogelijkheid het grondgebied van het Franse koningshuis met weinig kosten te vergroten. Voorts is de koning van Aragon, Pierre II, niet gerust over de ambities van Simon de Montfort. Dat geldt ook voor de paus, die de kruistocht zelfs tijdelijk opschort. Arnaud Amalric neemt, geheel onverwacht, de titel aan van "hertog van Narbonne", zeer tot teleurstelling van het hoofd van de kruisvaarders. Deze verricht nu met zijn eigen strijdkrachten een aantal huzarenstukjes.

Begin september 1213 maakt hij zich meester van het kasteel van Muret. Zijn leger was nogal verzwakt door deze slijtageslag, mede omdat versterkingen niet meer massaal kwamen opdagen, zodat zijn vijanden het ogenblik gekomen achtten hem de genadeslag te geven. Pierre II besloot eindelijk aan de oorlog deel te nemen.

Zijn troepen en die van Raymond VI verenigden zich onder Muret, dat zij gingen belegeren. Simon, verblijvend te Fanjeaux, spoedt zich naar de zijnen en sluit zich met hen in de plaats in. Maar hij begreep dat een lang beleg voor hem verkeerd zou aflopen en daarom waagde hij de gok om, in de verhouding van één tegen tien, slag te leveren. Evenals de meeste veldslagen in de middeleeuwen, was ook die van Muret op 12 september 1213, een chaotische vertoning. Twee omstandigheden waren van beslissende invloed op de afloop van deze dag. Eén van de drie legers van Simon stootte als een wig in de troepen van Aragon en bereikte de koning, die gedood werd in het gevecht, dat lange tijd onbeslist bleef. Na een knappe omtrekkende beweging wierp het leger, dat Simon zelf aanvoerde, zich plotseling op de flank van de vijand en maakte van de nederlaag een complete ontreddering. Het vervolg bestond uit een langdurige slachtpartij. Raymond VI en de zijnen trokken terug naar Toulouse, terwijl Simon de Montfort een reputatie van onoverwinnelijkheid kreeg.

De gevolgen van de ramp van Muret lieten niet lang op zich wachten. Legaat Pierre de Bénévent verkreeg de complete onderwerping van alles wat niet direct onder leiding stond van Simon de Montfort, Narbonne, Toulouse, Foix, Comminges en Roussilon. En tenslotte trokken de kruisvaarders Toulouse binnen, de stad die genoemd werd het "Rome der katharen". Dit gebeurde zonder slag of stoot, in juni van het jaar 1215. Raymond VI trok zich met zijn jonge zoon terug aan het hof van de koning van Engeland. Men zou zeggen dat het lot van Occitanië nu definitief bezegeld was.

Het herstel van de Languedoc.

Op 16 juli 1216 legde Innocentius III rekening en verantwoording af aan God. Zijn dood zou voor zekere tijd de loop der dingen veranderen. Bij dit nieuws stapt Raymond VII te Marseille aan land, tot groot enthousiasme van de Provenealen. Hij belegert onmiddellijk Beaucaire, dat verdedigd wordt door de broer van Simon de Montfort.

Ondanks de poging tot ontzet door Simon, moet de stad capituleren. Met ergernis trekt de opperbevelhebber zich terug op Nîmes, doch de tegenslag wordt gevolgd door een opstand van de burgerij van Toulouse, waar Simon zich naar toe spoedt. De Franse ridders, voor wie het gevecht tussen de opgeworpen barricaden in de straten iets nieuws is, worden de stad uit gejaagd. Op 13 september 1217 maakt Raymond VI zijn entree in de "cité rose", waar zijn onderdanen hem knielend en met vreugdetranen ontvangen.

Simon de Montfort kon zo'n vernedering niet verdragen. Hij sloeg het beleg voor de stad, tot op de dag dat een steen aan de loopbaan van de condotierre een einde maakte. Volgens de legende werd de steen afgeschoten door een katapult, die door een vrouw was gericht. Dat was op 25 juli 1218. Zijn dood werd met een uitbarsting van enthousiasme begroet dat schalde van de Alpen tot aan de Oceaan.

Zijn zoon Amaury wilde zijn werken voortzetten, doch het ontbrak hem aan visie en het duurde niet lang voor hij bezweek onder de slagen van Raymond VI, ondanks machtige hulp van Louis VIII, zoon van Philippe Augustus. Slecht ondersteund door paus Honoré III werd hij overwonnen te Bazièges en Castelnaudary. In januari 1222 bood hij het door zijn vader veroverde gebied aan het Franse koningshuis aan. In het volgende jaar stierven achter elkaar Roger Bernard, graaf van Foix, Raymond VI, graaf van Toulouse en Philippe-Augustus, koning van Frankrijk. Tenslotte was op 15 januari 1224 de oude toestand in de Languedoc nagenoeg hersteld. Op die dag verliet Amaury de Montfort voor goed de Cité van Carcassonne en ging op weg naar Parijs, met het lijk van zijn vader ingenaaid in een runderhuid. De volgende dag trok de jonge Raymond Trencavel de stad

binnen. Hij was de zoon die door zijn vader, burggraaf Raymond Roger, was toevertrouwd aan de graaf van Fioix. Hier valt het doek over de eerste acte van het drama der Albigenzen.

Philippe-Augustus heeft zich nooit met deze zaak willen inlaten, weerhouden door gewetensbezwaren, die hem eer aandoen. Zijn zoon Lodewijk VIII zou misschien dezelfde terughouding hebben betracht ware hij niet gehuwd geweest met de ambitieuze Blanche van Castilië. Zij was het, die méér dan haar ziekelijke man of haar zoon Lodewijk IX, de Languedoc overwon. Bovendien vond zij een waardevolle bondgenoot in kardinaal Romain de Saint-Ange, legaat van paus Honoré III. Dankzij hem liepen alle pogingen stuk die Raymond VII ondernam om zich definitief met de kerk te verzoenen. Sterker nog, tijdens het concilie van Bourges in december 1225, werd de graaf van Toulouse tot vijand van koning en kerk verklaard. Dat betekende excommunicatie en kruistocht tegen hem en zijn onderdanen. Voor de tweede maal zou het onweer losbarsten boven de Languedoc.

In mei 1226 arriveerde **Lodewijk VIII** als hoofd van de nieuwe kruistocht in Lyon, en op 10 juni sloeg hij het beleg voor Avignon. De heldhaftige weerstand van Avignon, dat zijn poorten voor de Franse koning gesloten hield sloeg niet over op de volkeren van de Midi. Terwijl de kruisridders stampvoetend voor de stadsmuren wachtten, onderwierpen veel steden zich aan de koning: SaintAntonin, Béziers, Nîmes, Puylaurens, Castres, Carcassonne en Albi. Toen Avignon tenslotte capituleerde, was de kruistocht niet meer dan een soort militaire wandeling.

Doch Lodewijk VIII was ziek, ongetwijfeld de reden waarom hij Toulouse niet ging belegeren. Zijn leger was verzwakt door epidemieën, opgedaan tijdens het beleg van Avignon. Hij benoemde een baljuw te Carcassonne met de opdracht rust in het land te bewerkstelligen, waarna hij richting Parijs vertrok. Hij maakte het einde van de kruistocht niet mee, want hij stierf in Montpensier (Auvergne), zonder te beleven dat de mooie zuidelijke landen verenigd werden met de kroon.

HOOFDSTUK VII

HET VERDRAG VAN MEAUX EN DE INQUISITIE

De onderwerping van Raymond VII en het verdrag van Meaux.

Voor Raymond VII was de nabijheid van baljuw Humbert de Beaujeu, te Carcassonne, erger dan die van Simon de Montfort. De vertegenwoordiger van de koning was krijgslustig en bezat een ongewone energie. De inlijving van het burggraafschap Carcassonne, Béziers, Albi en Razès was een voldongen feit. Het graafschap Toulouse was nog onafhankelijk, evenals kleinere heerlijkheden, zoals Narbonne, Fenouillè des en Foix. Maar Blanche van Castilie begon stappen te ondernemen deze grondgebieden te annexeren, althans een directe invloed daarop door het Franse koningshuis te laten uitoefenen. Met haar bekende behendigheid wist ze het klaar te spelen van Raymond VII in eigen persoon een wel zeer onverwachte bondgenoot te maken.

De oorlogjes om de kastelen duurden voort zonder dat de gebeurtenissen tot een beslissende wending kwamen. Humbert belegerde Bécède in Lauraguais. De plaats werd verdedigd door twee dappere ridders, Pons de Villeneuve en Olivier de Termes, zoon van Raymond de Termes, die een beroemd beleg tegen Simon de Montfort had doorgezet. Er hadden zich meerdere bons hommes teruggetrokken in Bécède. Na heftige weerstand geboden te hebben verlieten de verdedigers de plaats. De katharen, waaronder diaken Gérard de la Motta, werden levend verbrand in juli 1227, nadat zij geweigerd hadden te verdwijnen.

Korte tijd later belegerde de baljuw Cabaret. Men weet niet hoe en wanneer hij zich van de stad meester maakte. Bij het beleg voor Varilhes in het graafschap Foix werd Gui de Montfort gedood, broer van Simon. Op zijn beurt veroverde Raymond VII SaintPaulCap de Joux en later Castelsarassin. Deze successen maakten baljuw Humbert de Beaujeu alleen maar begeriger. Een tijd lang vocht hij op de manier van Simon de Montfort: oogst werd vernietigd, dorpen in brand gestoken etc. Doch de vrede liet niet lang meer op zich wachten. Een vrede die verschrikkelijker zou zijn dan oorlog.

Het sein tot overgave ging uit van de gebroeders Bernard en Olivier de Termes. Bij acte gedateerd november 1228 deden zij afstand van hun grote vesting in Corbières ten gunste van de Franse koning. Daarna namen zij deel aan de verovering van Mallorca, in gezelschap van een grote schare zuidelijke ridders en onder het banier van de koning van Aragon.

Dat Raymond VII zich onderwierp is moeilijk verklaarbaar. Niet het feit op zich zelf is verwonderlijk, want sedert geruime tijd wachtte hij reeds op een geschikte gelegenheid. Het gaat om de vernederingen die hij moest doorstaan en de exorbitante voorwaarden waaraan hij zich diende te onderwerpen. De gang van zaken schijnt voornamelijk door 3 personen in scène te zijn gezet: legaat Romain de Saint Ange, Blanche van Castilië en Pierre Amiel, de aartsbisschop van Narbonne, opvolger van Arnaud Amalric. Blanche van

Castilië begreep ongetwijfeld dat een overwinning op het graafschap Toulouse met de wapenen teveel offers zou vergen. Beter kon zij de diplomatieke weg bewandelen. Zij dus was het die de eerste stappen deed, daarbij rekenend op de moeheid van Raymond VII. En gewis, deze accepteerde en begaf zich naar Meaux, waar een ontmoeting was vastgesteld.

Tot dan toe had Raymond VII zich doen kennen als een man van moed, besluitvaardigheid, bekwaamheid zelfs, en om kort te gaan, als een man die de geschiedenis in zou kunnen gaan als een groot vorst. Hij was de ware overwinnaar van Simon de Montfort en was niet afgetreden voor Lodewijk VIII. Aan welke omstandigheden moeten wij het trieste schouwspel wijten, waar wij zo onverhoeds getuige van zijn? Waarom verlaat hij de Languedoc, zo niet als overwinnaar dan toch ongeslagen, en keert hij terug na zijn land te hebben uitgeleverd, en met handen en voeten gebonden te zijn aan koning en kerk? Als hij niet door een vlaag van waanzin was getroffen, dan moet men concluderen dat Blanche en kardinaal Romain een duivelse sluwheid aan de dag hebben gelegd. Want door het verdrag van Meaux verplichtte Raymond VII zich:

- tot trouw tot de dood aan koning en kerk, en zijn land te bevrijden van de ketterij;
- tot betaling van 2 zilvermarken aan hen die door aangiften of anderszins meehielpen een ketter te pakken;
- tot vredestelling in zijn gebieden, verjaging van plundersaars, weigering van opdrachten, werk of functie aan hen die verdacht werden van banden met ketters;
- tot teruggave aan de kerk van alle goederen die zij bezat vóór de kruistocht plus een schadeloosstelling van 10.000 zilvermarken;
- tot uitdeling van 20.000 zilvermarken aan een aantal abdijen;
- tot opname van het kruis om 5 jaar in het Heilige Land te gaan werken (hiervan kreeg hij later dispensatie);
- tot vriendschappelijke behandeling van allen die voorstanders waren van de kruistocht;
- tot uithuwelijking van zijn dochter aan Alphonse de Poitiers, broer van Lodewijk IX (Raymond had geen mannelijke nazaten);
- tot ontmanteling van de versterkingen in Toulouse en die in 30 andere plaatsen;
- tot overgave aan de koning van de meeste der niet-ontmantelde kastelen; er werden in het verdrag van Meaux nieuwe grenzen vastgesteld voor het graafschap Toulouse waardoor het werd verkleind tot 1/3 van de oorspronkelijke grootte.

Na ondertekening van de overeenkomst ontving Raymond VII in het openbaar de absolutie op het voorplein van de Notre-Dame te Parijs. De overwinnaar van Simon de Montfort was in een hemd gekleed toen hij voor de legaat knielde. Men vertelt dat hij daarbij in schaterlachen uitbarstte met de stem van een krankzinnige. Zag hij hoe zeer zijn situatie leek op die van zijn vader Raymond VI, toen deze zich 20 jaar geleden publiekelijk liet geselen te Saint-Gilles? In november 1229 keerde hij terug in Toulouse alwaar algemene verslagenheid heerste. De gemachtigden van de koning stelden hem in bezit van een stad en landerijen die hij nooit verloren had! De troubadour Sicard de Marvejols vermocht toen te schrijven: "Helaas! Béziers en Carcassonne, Provence en land van Agenais; hoe mocht ik U aanschouwen, en wat zijt gij nu?"

Het concilie van Toulouse.

Raymond de Saint Ange haastte zich een groot concilie in Toulouse bijeen te roepen om de bepalingen van het verdrag van Meaux in praktijk te brengen. Gewoonlijk wordt deze bijeenkomst beschouwd als het beginpunt van de inquisitie, hoewel het beginsel daarvan reeds in een aantal voorafgaande besluiten was vastgelegd. Er werden 43 artikelen opgesteld voor de opsporing, instructie en bestraffing der ketters. De rechtszaken die hieruit voortvloeiden zouden thans in volle omvang hun loop nemen. Men kan dus wel zeggen dat de inquisitie het werk is van de kardinaallegaat Romain de Saint Ange.

Er is echter een belangrijk verschil tussen de oorspronkelijke opzet, berustend op het concilie van Toulouse, en datgene wat enkele jaren later in werking trad. Aanvankelijk werd de rechtspleging uitgeoefend door bisschoppen en locale geestelijkheid. De opsporing van ketters werd daardoor vertraagd, want door het normale contact tussen clerus en bevolking kon laatstgenoemde allerlei druk uitoefenen om personen van enige importantie te sparen. Doch na enkele jaren zou dit radicaal veranderen. De geestelijkheid werd ontheven van kettervervolging, die nu onder gezag kwam van de broeders Dominikanen. Deze behoefden en dat was uitermate van belang aan niemand, ook niet aan de bisschoppen, rekening en verantwoording af te leggen als hun dit dienstig leek. Zij handelden in directe opdracht van Rome; hun oordeel kon slechts door de paus worden vernietigd of veranderd. Deze absolute volmacht in de handen van bekrompen fanatici had meer resultaat bij de uitroeiing van het katharisme in Occitanië, dan de moorddadige en dure kruistochten.

Het verdrag van Meaux en de instelling van de inquisitie verzekerden voor vele jaren de vrede, afgezien van enkele uitbarstingen. Zo werd de baljuw van Toulouse, André de Chauvet, in het bos gedood tijdens een hinderlaag, waarin hij gelokt was door een groep ridders die ketters beschermden. De onverbiddelijkheid waarmee de inquisiteurs optraden leidde eveneens tot onlusten, bijvoorbeeld in Narbonne. In Cordes zouden 3 predikbroeders door de bevolking in een put zijn gegooid. In Albi wilden inquisiteurs lijken van ketters opgraven om ze te verbranden, doch de bevolking belette dit. Ook waren er voorvallen in Toulouse, doch de broeders Dominikanen lieten zich niet van hun opsporingswerk afhouden. Zij aarzelden niet vooraanstaande personen voor hun tribunaal te dagvaarden, zoals de graaf van Foix of de heren van het machtige huis Aniort.

De weerstandsbeweging.

Er ontstond ondanks alles een ondergrondse weerstandsbeweging. Deze was voornamelijk in twee plaatsen geconcentreerd: Montségur en het burggraafschap Fenouillèdes aan de grens met Rousillon. In 1232 hielden de katharen te Montségur een synode. In de loop daarvan vroeg men officiële toestemming op de heilige berg bons hommel en gelovigen te mogen toelaten, die daar hun toevluchtsoord zochten. Het verzoek werd gericht tot Ramon de Perella, heer van de plaats en sympathisant van het katharisme. Hij stemde toe na lange aarzeling, die overigens zeer begrijpelijk was. Ging Montségur zich tegen twee geweldige machten opstellen, tegen kerk en koning? In elk geval werden de nederzetting en het garnizoen versterkt, voornamelijk dankzij de schatkist der katharen, die in de gewelven van de vesting was ondergebracht. Sedert het verdrag van Meaux oefende Montségur een onvoorstelbare aantrekkingskracht uit op de bevolking, die het katharisme zeer toegedaan bleef, ondanks de inquisitie. De pelgrims, die wilden luisteren naar de prediking der bons hommes, kwamen met duizenden uit alle hoeken van de Languedoc. Het wekt verbazing dat de ambtenaren des konings geen

poging hebben ondernomen om zich meester te maken van de "synagoge van Satan", zoals de geschiedschrijvers uit die tijd de plaats typeerden. Inderdaad had deze plaats een aanblik, die menigeen de moed in de schoenen deed zinken.

Het weerstandscentrum Fenouillèdes ontleende zijn belang aan twee omstandigheden. Allereerst aan het aantal en de sterkte der kastelen, waarvan zelfs 4 stuks onneembaar waren: Puylaurens, Fenouillet, Pierrepertuse en Quéribus. Vervolgens aan de geografische situatie, namelijk tussen Frankrijk en Aragon, hetgeen door de heren van Fenouillet werd aangegrepen als dit zo uit kwam zich vazallen te noemen van Jaime I. Dat weerhield de ambtenaren van de heilige Lodewijk IX ervan hun grondgebied te betreden uit vrees het aan de stok te krijgen met een vreemde mogendheid. Wij moeten hier nog aan toevoegen dat burggraaf Pierre de Fenouillet alsmede zijn naaste medewerker Chabert de Barbera, volledig de Albigenzer ketterij waren toegedaan. De bons hommes hadden vooral het hooggelegen kasteel Quéribus tot hun toevluchtsoord en zetel der illegale kerken gemaakt. Er waren ook nog enkele centra van weerstand met geringere betekenis, zoals de streek rond depic du Nore, in de bergketen met de , naam MontagneNoire. Deze werden prompt door de koninklijke troepen geliquideerd.

Buiten de kastelen konden de *bons hommes* zich slechts in bossen en grotten verschuilen, op afgelegen gedeelten gelegen in het bergmassief. Zij werden echter verraden, opgejaagd of omsingeld, zodat zij vroeg of laat in de netten der inquisitie verstrikt raakten. In de steden waren zij veiliger, onder hun talrijke vrienden. Toch kwamen zij vaak, onder escorte, uit hun schuilhoeken om stervenden in het land van Toulouse en Carcassès te troosten. Wij noemden reeds de vermaarde Guilhabert de Castres, de meest markante figuur in katharistisch Occitanië. Hij diende het consolamentum toe en preekte in honderden plaatsen van de Languedoc voor de neus van de inquisiteurs.

Achteraf werden deze vaak op de hoogte gesteld. Men zou met hoge kosten expeditie's moeten uitsturen om Montségur of Quéribus te veroveren. Raymond VII had weinig zin zich hiermee bezig te houden, al probeerde de geestelijkheid hem zover te krijgen. Zijn geringe activiteiten beperkten zich tot schermutselingen tegen de graaf van Provence, en tot regelmatige pro testen bij de paus over het doen en laten van de inquisiteurs. Op die manier kon hij, al of niet opzettelijk, nog iets voor zijn ongelukkige onderdanen doen. Hij trachtte de plaatselijke geestelijkheid verantwoordelijk te houden voor de strijd tegen de ketterij. Daardoor hielp hij de bons hommes en de croyants, want de bisschoppen toonden zich minder streng en hardnekkig dan de dominikaner broeders. Aldus lukte het hem enkele jaren langs indirecte weg de katharen te beschermen. Maar soms moest hij daarvoor een hoge prijs betalen. Hij liet bijvoorbeeld uit Montségur overbrengen de Albigenzer diaken Johan Cambitor evenals drie andere ketteren, om ze levend te laten verbranden. Hij verkreeg in zijn gebieden gedurende 4 jaren, van 1237 tot 1241, ontheffing van inquisitie. Goed bekeken konden eigenlijk alleen de baljuws des konings iets tegen hem ondernemen, maar die waren dat helemaal niet van plan. Helaas werd de rust echter plotseling verstoord door nieuw geweld.

Raymond Trencavel.

In de loop van de zomer 1240 komt plotseling een krijgsmacht opzetten uit de zuidelijke Corbières. Deze was in het geheim bij elkaar gebracht buiten de grotere plaatsen in het burggraafschap Fenouillèdes. Men vond daarin alle faidits, dat zijn de ridders uit het

voormalige burggraafschap Carcassonne en Béziers, wier bezittingen onteigend werden, bijvoorbeeld de heren van Termes, Villeneuve, Fenouillet, Mirepoix, Barbera, Serrelongue, Saissac, Pierrepertuse, Capendu en veel anderen. Het leger is versterkt met een aanzienlijk corps infanterie uit Aragon, uitstekend van kwaliteit, enthousiast, en compleet uitgerust met belegeringsmateriaal. Bovendien staat het onder commando van Raymond Trencavel, de burggraaf, die zijn onteigende bezittingen op de koning wil terugveroveren.

Niets deed zo'n aanval vermoeden. Iedereen was overrompeld en de verdedigers waren verlamd. Het leger van Trencavel kon snel oprukken door de Corbières en Carcassès bereiken. Hier beging Trencavel zijn eerste fout. In plaats van de Cité te belegeren, die nog niet van proviand en versterking was voorzien, dacht hij er beter aan te doen gedurende enkele dagen door het land te trekken en snelle successen te behalen, die hem echter niet veel verder brachten. Op die manier veroverde hij de kastelen Limoux, Saissac, Montolieu, Montréal etc. De meeste deden hun poorten voor hem open, maar hij verloor kostbare uren door op sommige plaatsen geweld aan te wenden. Daarna verscheen hij voor Carcassonne. Het was begin september en daarmee te laat geworden. Baljuw Guillaume des Ormes was er reeds in geslaagd alle noodzakelijke maatregelen te nemen. De Baljuw had zich eerst tot Raymond VII gewend, die echter beleefd weigerde hem te hulp te komen. Waarschijnlijk had de graaf de jonge Trencavel heimelijk aangemoedigd, zonder hem echter militaire hulp te verlenen. Maar de baljuw had versterkingen en bevoorrading vooral gericht tegen een langdurig beleg. Bovendien had hij direct een koerier naar Parijs gestuurd om hulp te vragen. Zijn positie temidden van het in beroering gebrachte land, was geenszins hopeloos.

Het beleg door Raymond Trencavel in 1240 was beslist het meest verschrikkelijke dat de schitterende Cité in haar lange historie kreeg te verduren. De sporen van de vernielingen, die de belegeraars aanrichtten, zijn nog zichtbaar op dat deel van de binnenste kasteelmuur, dat Philippe le Hardi (Filips de Stoute) niet liet herstellen. Deze sporen zijn betere getuigen van de hevigheid der gevechten dan de rapporten die de baljuw opstelde voor Blanche van Castilië. Trencavel had geen enkele moeite zich meester te maken van de versterkte buitenwijk, waarvan de bewoners de poorten voor hem openden. De aanval op de eigenlijke Cité kon direct beginnen.

Alle middelen waarover men beschikte om een sterke plaats aan te vallen, werden aangewend. Walmuren vielen in puin en torens wankelden op hun grondvesten. De aanvallers liepen storm door de bressen, maar de verdedigers, gewaarschuwd door het lawaai onder de grond, hadden tijd gehad nieuwe barricaden op te gooien voor de ingestorte plaatsen. Op dat tijdstip naderde in geforceerd marstempo een leger te hulp, dat aangevoerd werd door Jehan de Belmont, kamerheer van Lodewijk IX. Dit horende gaf Trencavel opdracht tot een totale aanval, die meerdere uren aan alle fronten van de Cité werd voortgezet. Met veel moeite werd deze echter afgeslagen en de burggraaf bleef niet veel anders over dan het beleg op te heffen; dat was op 11 oktober 1240.

Vervolgens beging Trencavel een tweede fout. Hij had in zuidwaartse richting moeten terugtrekken, waar het onoverzichtelijke berglandschap, evenals veel dorpen, hem hulp en steunposten hadden geboden. In plaats daarvan oordeelde hij het wijzer de aftocht naar het westen te richten, ongetwijfeld in de hoop steun te vinden in het graafschap Toulouse. Hij kwam niet ver, want Jehan de Belmont haalde hem spoedig in. Trencavel vond als

redmiddel slechts de mogelijkheid zich op te sluiten in Montréal. Zijn positie was daar niet bijzonder sterk, maar de verdediging werd met grote kracht ingezet. Toen dan ook de graven van Toulouse en Foix in het Franse kamp verschenen om eervolle voorwaarden voor Trencavel te verkrijgen, werden hun voorstellen met welwillendheid overgenomen. De burggraaf en wat van zijn leger over was, kon met wapens en bagage vertrekken naar Aragon.

Tijdens hun mars naar het zuiden werden ze op de hielen gezeten door Jehan de Belmont, die tijdens de achtervolging meerdere kastelen veroverde zoals Limoux, Alet, Buc, La Rocque de Fa en andere. Verdergaand stuitte het Franse leger spoedig op de grote vestingen in de Fenouillèdes. De eerste was Pierrepertuse. Jehan de Belmont dacht er beslist niet aan deze machtige plaats op de gebruikelijke manier te gaan belegeren. Een complete omsingeling zou enkele kilometers lang moeten zijn en een groot aantal manschappen vereisen. Het kampement kon slechts 3 à 400 meter lager komen te liggen dan de vesting. Men zou hoogstens kunnen wagen kleine eenheden in te zetten op de steile hellingen van de uitgebreide bergketen. Deze werd gedomineerd door een kronkelige rotswand, voorzien van muren en torens. Slechts honger, dorst of verraad konden deze vesting doen capituleren, een der fraaiste van Languedoc-Roussillon.

Jehan de Belmont gaf de voorkeur aan onderhandelingen en op 16 november 1240 leverde Guilhem de Pierrepertuse de sterkste vesting van de christelijke wereld uit aan de Franse koning. Hiervoor ontving hij de nodige compensaties alsmede een generaalpardon voor wat gebeurd was. Tezelfdertijd onderwierpen zich enkele andere stijfkoppige kasteelheren, met name de geduchte gebroeders d'Aniort, bijgenaamd "de vervloekten", die hun kastelen in de nauwe dalen van Rebenty uitleverden. Het schijnt dat de winter in dat jaar nogal streng was. Dat was ongetwijfeld de reden waarom Jehan de Belmont wijselijk vermeed de strijd aan te binden met andere grote plaatsen in deze streek, zoals Quéribus, Fenouillet of Puylaurens. Er bestaan ook geen aanwijzingen dat in deze tijd diakenen der katharen zouden zijn opgepakt en verbrand. Vermoedelijk belastten zich toegewijde ridders met hun ontsnapping uit de omsingeling van het koninklijke leger.

Avignonet en de opstand van Raymond VII.

De graaf van Toulouse beperkte zich tot lijdelijk verzet bij alles wat geschiedde. Zijn interventie zou de loop der gebeurtenissen beslist hebben veranderd. Men zou kunnen denken dat hij het verdrag van Meaux gehoorzaam wilde naleven. Die gedachte is echter onjuist. Men heeft kunnen aantonen dat hij het juk van koning en kerk heeft willen afwerpen. Het is onbegrijpelijk dat hij bij de nederlaag van Trencavel werkeloos toekeek, zoals zijn vader indertijd bij de nederlaag van Raymond-Roger. De geschiedenis lijkt een eeuwig herbeginnen, maar kan ons blijkbaar niets leren.

Raymond VII had op 14 maart 1241 te Montargis een ontmoeting met Lodewijk IX. Daarbij hernieuwde hij allerlei beloften, en ging zelfs zo ver een belegering van Montségur op zich te nemen. Dat deed hij inderdaad, maar het was niet veel meer dan een soort demonstratie onderaan de heilige berg der katharen. Daarna kon Raymond VII aan de inquisiteurs rapporteren dat Montségur werkelijk onneembaar was. Zes maanden later tekende hij een verdrag met Hugues de Lusignan, graaf van Marche, voor een defensief en offensief bondgenootschap gericht tegen de koning van Frankrijk. Van dat moment af gaat hij verrassend actief en bekwaam aan het werk.

Hij spant zich in toestemming te krijgen om te hertrouwen, ongetwijfeld in de hoop op een mannelijke nakomeling. Tezelfdertijd gelukt het hem een grote coalitie te vormen met de koningen van Castilië, Navarra en Aragon. Zelfs de ongelukkige Trencavel, die niets meer dan zichzelf had aan te bieden, treedt tot de coalitie toe. Toen tenslotte Hendrik III, koning van Engeland, zijn daadwerkelijke steun had toegezegd, achtte Raymond VII het tijdstip gekomen zijn plannen openbaar te maken. Hij riep de belangrijkste notabelen en ridders uit zijn staten bijelkaar en gaf te kennen, dat hij niet langer van plan was de voorwaarden van het verdrag van Meaux na te leven. De zuidelijke bevolking hoopte reeds langer dan tien jaren dat dit zou gebeuren; men verzekerde hem absolute toewijding. Iedereen wachtte nu op het sein tot de opstand. Dit kwam in de vorm van een nieuwe donderslag, en wel te Avignonet.

Zoals eerder vermeld ontplooiden de predikbroeders sedert 1237 geen activiteiten meer. Op 20 april 1241 stierf echter paus Gregorius IX, die hun werkzaamheden had opgeschort. Daar profiteerden zij van om opnieuw te beginnen. Zij slaagden erin in december 1241 meerdere ketters te Lavaur levend te laten verbranden. Zij hervatten ook in andere plaatsen de processen en zaaiden alom terreur. In mei 1242 bevonden zich F. Arnaud Guilhem van Montpellier en F. Etienne van Narbonne te Avignonet, een kleine plaats in de Lauraguais, gelegen in het land van de graaf van Toulouse. Hun tribunaal bestond uit 11 personen waaronder de broeders Bernard de Roquefort, Garsias d'Aure, Raymond Carbonerii, kanunnik Raymond de Costiran van de kathedraal SaintEtienne te Toulouse, een notaris en enkele deurwaarders. Allen logeerden op het kasteel van Avignonet, dat onder commando stond van Ramon d'Alfaro, pachter van Raymond VII. Er komt een boodschap hierover terecht bij Pierre-Roger de Mirepoix, hoofd van het garnizoen op Montségur. Deze brengt inderhaast 50 ridders en wapenknechten bij elkaar en vertrekt hiermee richting Avignonet. Onderweg komen versterkingen zich bij de troep aansluiten, want het gerucht van de samenzwering had zich reeds verbreid; maar niemand waarschuwde de inquisiteurs. Raymond d'Alfaro wachtte de samenzweerders op. Bij het schijnsel van fakkels leidt hij ze naar de kamers waar broeder Arnaud en zijn makkers sliepen. Met enkele bijlagen worden de deuren geforceerd en weldra liggen alle leden van het gevreesde tribunaal met notaris en deurwaarders ter aarde, de schedels ingeslagen en de lichamen met degens en lansen doorstoken. De meeste der moordende overvallers hadden wel een familielid om te wreken, en dat zette aan tot de vreselijkste moordlust. Enkele ruitergroepen hadden postgevat op de uitvalswegen van Avignonet met de bedoeling de inquisiteurs te verrassen als deze, tijdig gewaarschuwd, de stad hadden willen ontvluchten. De hinderlaag was dus goed voorbereid. Terwijl de mannen van Montségur terugkeerden naar hun adelaarsnest, schalde door de hele Languedoc een kreet van enthousiasme en vreugde.

Blanche van Castilië en de clerus ontstaken in hevige woede na het bloedbad te Avignonet, doch het sein tot een nagenoeg totaal oproer was nu gegeven. Terwijl Hendrik III te Royan aan land kwam, maakte Raymond VII zich meester van een deel van het gewest, maar het antwoord van de heilige Lodewijk was verpletterend. In minder dan geen tijd schudde hij de graaf van Marche van zich af. Als goed vorst schonk hij hem vergiffenis, nam hem in dienst en keerde zich tegen Hendrik III. De twee dagen van 20 en 24 juli 1242, te Taillebourg en Saintes, waren beslissend: de koning van Engeland blies de aftocht naar Bordeaux. In tegenstelling tot wat men zou denken werd Raymond VII

door de nederlagen van zijn bondgenoten geenszins ontmoedigd. Voor deze keer had hij besloten alles op het spel te zetten.

Onmiddellijk na het bloedbad van Avignonet haastte de inquisitie zich de graaf van Toulouse te excommuniceren. Pierre Amiel, aartsbisschop van Narbonne deed hetzelfde. De schuld van Raymond VII in deze kwestie leek inderdaad vast te staan. Had Ramon d'Alfaro, zijn pachter, niet zelf aan de gezworenen verklaard gehandeld te hebben op last van de graaf? Maar deze was op dit moment geenszins onder de indruk van zijn excommunicatie. Snelle successen brachten hem ongetwijfeld tot de overtuiging dat hij de partij gewonnen had. Doch al hadden de plaatsen Nîmes, Albi, Razès en Termenès spontaan zijn zijde gekozen, de koninklijke troepen hielden Carcassonne en Béziers stevig in hun greep. Doordat bijna al degenen die hem steun hadden beloofd, verstek lieten gaan, zou hem weldra niets anders overblijven dan de heilige Lodewijk en de kerk om vergiffenis te smeken. De koning zou zich edelmoedig kunnen opstellen, ook al omdat hij druk bezig was met de organisatie van een kruistocht naar het Heilige Land. Hij overwoog een aantal van de rumoerige zuidelijke ridders op die tocht met zich mee te nemen.

Vergiffenis krijgen van de kerk was wel even moeilijker. De inquisitie zou Avignonet nooit vergeven, althans zolang de moordenaars hun straf niet hadden gekregen. Montségur zou dus vernietigd moeten worden, maar de kerk drong bij de graaf niet daarop aan. Men liet hem naar Rome vertrekken om te doen wat hij kon aan het opheffen van de excommunicatie. De vernietiging van Montségur zou worden toevertrouwd aan de baljuw van Carcassonne, Hugues des Arcis. Blanche van Castilië had orders gegeven het "hoofd van de draak" af te hakken, dat wilde zeggen het overmeesteren van de heilige berg der Albigenzer ketteren.

Alvorens naar Rome te vertrekken had Raymond VII zijn verhouding met de koning van Frankrijk in orde gebracht. Aanvankelijk wilde hij nog hoog van de toren blazen, maar voor Lodewijk was al voldoende dat hij Humbert de Beaujeu naar de grens van Quercy stuurde. De graaf gaf zich toen over zonder voorwaarden te stellen. Deze keer werd het een definitieve vrede, getekend te Lorris in januari 1243. Raymond VII leverde zichzelf, zijn onderdanen en bondgenoten uit aan de koninklijke barmhartigheid; hij beloofde de eed van trouw aan het Franse koningshuis verplicht te stellen voor alle bewoners en ridders uit zijn staten; meerdere vestingen stelde hij in handen van de baljuws; bovendien zwoer hij de bepalingen van het verdrag van Meaux na te komen, en de ketterij met al zijn kracht te zullen bestrijden. De burggraaf van Narbonne, de graaf van Foix en verscheiden andere edelen kwamen eveneens naar Lorris, waar zij zich op hun beurt onderwierpen. Drie jaren later zou Raymond de Trencavel afstand doen van zijn rechten op het voormalige burggraafschap Carcassonne en Béziers, in ruil voor een bescheiden pensioen. In 1248 stierf tenslotte Raymond VII zonder mannelijke nakomeling. Al zijn goederen vervielen aan zijn dochter, die gehuwd was met Alphonse de Poitiers, broer van Lodewijk IX. En zo werd de Languedoc opnieuw verenigd met de kroon van Frankrijk.

Het verdrag van Lorris had dus de onafhankelijkheid van Occitanië uitgeluid, maar daarmee was nog niet alles afgehandeld. Montségur en Quéribus waren de beide ongenaakbare vestingen die door de baljuws van de koning nog moesten worden veroverd. De daarvoor nodige krijgshandelingen zouden evenveel inspanning vergen als de grote kruistochten.

HOOFDSTUK VIII

MONTSÉGUR EN HET LAATSTE VERZET

Belegering en val van Montségur. In de eerste dagen van de maand mei 1243 zagen de torenwachters van Montségur de voorposten aankomen van een leger ter sterkte van 10.000 man. Zij aan zij wapperden de vaandels van de baljuw van Carcassonne, Hugues des Arcis, en Pierre Amiel, aartsbisschop van Narbonne, tevens kerkelijk opperhoofd van deze nieuwe kruistocht. Langzaam werden de kwartieren ingericht, die ellipsvormig de berg omgaven met uitzondering van de oostzijde. Het was daar te steil, want een bergstroom van de Tabor had een diep ravijn in de rotsen gesneden. In zo'n geaccidenteerd terrein bevonden de diverse kampementen zich niet allemaal op hetzelfde niveau. Er was bijvoorbeeld een hoogteverschil van 4 à 500 meter tussen de kampementen aan de zuid-oosthelling en die aan de tegenoverliggende zijde. Voor alle posten stegen verticale rotswanden omhoog die elke beklimming tartten. Op het hoogste punt van de berg waren de armelijke hutten van de "parfaits" en van de wapenknechten als het ware tegen de muren van de tempel geplakt. Het geheel was omsloten door een sterke houten omheining langs de randen van de afgronden.

Aldaar was de schuilplaats van talrijke diakenen der katharen zoals Raymond Agulher, Pierre Bonnet, Amiel Aicart, Pierre de Saint Martin en een menigte anderen. Allen erkenden het geestelijke oppergezag van Bertrand d'en Marti, die de in 1240 gestorven Guilhabert de Castres was opgevolgd. Een vijftigtal vrouwelijke "parfaits" had eveneens de berg tot woonplaats gekozen. Het garnizoen was samengesteld uit 15 ridders met hun schildknapen en ongeveer 100 wapenknechten. Pierre-Roger de Mirepoix was commandant van het garnizoen, dat voor het grootste deel uit mannen bestond, die met zorg waren uitgekozen. Velen hadden zich met hun gezin ter plaats opgesloten. Ook een menigte anderen had de wijk naar Montségur genomen. Daaronder ongetwijfeld sommigen die op het punt hadden gestaan door de inquisitie veroordeeld te worden, of mensen die bij de voorafgaande gebeurtenissen, opstanden en aanslagen een rol gespeeld hadden. Tezamen met Ramon de Perella, diens gezin en bedienden kwam men op een totaal van 4 à 500 personen.

Het beleg was in mei begonnen en had zes maanden later nog niet veel voortgang geboekt. Enkele schermutselingen hadden zich afgespeeld op minder steile plaatsen, echter zonder resultaat. Door de bodemgesteldheid kon een handvol mannen weerstand bieden aan een compleet leger. Overigens bleef Montségur niet afgesneden van de rest van de wereld. Gedurende het hele beleg is er sprake van een druk komen en gaan tussen de burcht en de buitenwereld. 's Nachts forceerden groepjes gewapende mannen de blokkade door het koninklijk leger. Geleid door onfeilbare gidsen drongen zij over geheime sluipwegen door tot de vesting. Soms waren het boodschappers uit de Languedoc of zelfs uit Italië met brieven voor Bertrand d'en Marti. De moeilijkheden voor de baljuw kwamen steeds weer voor rekening van de bodemgesteldheid die, extreem steil en

ongenaakbaar, hem belette gebruik te maken van de middelen, die in die tijd een belegerde plaats tot overgave konden dwingen. Tenslotte deed men een beroep op een corps van baskische bergbewoners.

De bergtop of "pog" van Montségur bestaat uit een enorm kalksteenmassief, ongeveer 1 kilometer lang en in breedte variërend tussen 300 en 500 meter. Dit blok helt naar het oosten en vormt een steil plateau, gedragen door verticale rotswanden. Op de zuidelijke berghelling bevindt zich een soort schuinlopende naad, beneden beginnend op het begaanbare deel en boven eindigend op genoemd plateau, ongeveer 150 meter lager dan het kasteel. Langs die route slaagden de baskische vrijwilligers erin de top te bereiken en zich daar staande te houden (november 1243). Ze kwamen er niet zonder kleerscheuren af, maar hadden het voordeel van hun grote aantal. Zij raakten slaags op een der zeldzame minder steile berghellingen. Het voordeel dat de aanvallers door deze actie behaalden, bleef echter gering. Zij stuitten weer op andere rotswanden, echter met dit verschil dat die minder hoog waren. Niettemin konden zij een steenwerper in stelling brengen, die ondanks het niveauverschil erin slaagde met een aantal niet te grote steenkogels de oostelijke buitenmuur te treffen.

Aan de oostzijde van de eigenlijke vesting loop het platform van de "pog" uit in een bergkam van maar enkele meters breedte, die aan weerszijden begrensd wordt door loodrechte wanden van meer dan 100 meter hoogte. Die kam was niet versterkt, althans niet aan de zuidelijke afgrond. Wel stond aan het uiteinde een schiettoeren, genoemd de oosttoeren. Met veel moeite probeerden de belegeraars dit bouwwerk te bombarderen. In deze novembermaand had de baljuw een aanzienlijke hulp gekregen in de persoon van de bisschop van Albi, Durant, befaamd ingenieur voor belegeringswerktuigen. Dit voordeel werd bij de belegerden echter spoedig gecompenseerd doordat in zekere nacht ingenieur Bertrand de la Beccalaria uit Capdenac verscheen. Deze had de blokkade van de koninklijke troepen geforceerd.

Ongetwijfeld moest dit een beleg worden van lange duur, dat misschien zelfs met een opheffing zou eindigen. Door onbekende omstandigheden kreeg de baljuw echter de kans het meest verwerpelijk wapen te hanteren: het verraad. In een lange december of januarinacht begaf zich een groep licht gewapende vrijwilligers naar de zuidelijke rotswanden, geleid door een gids die een geheim pad kende. Zij bereikten de bergkam die ter plaatse niet verdedigd werd. Het kostte hen weinig moeite de bezetting van de oosttoeren te vermoorden. Onder de toeren lagen Basken te wachten, die nu een uitval deden en ondanks hevige strijd met het garnizoen hun positie konden behouden. Een verslag vermeldt de hevige schrik, die de nachtelijke bergbeklimmers beving, toen zij bij daglicht zagen welk "pad" zij gevolgd waren. Zij vertelden hun kameraden dat ze dit bij daglicht . nooit en te nimmer gedurfd hadden.

Thans was de situatie van de vesting op één slag ernstig verslechterd. Zonder tijd te verliezen begon de bisschop van Albi een steenwerper op te stellen op nauwelijks 80 meter afstand van het kasteel. Dit werptuig deed steenklompen van 60 tot 80 pond binnen de muren belanden. Met toestemming van de kerkvaders der Katharen bracht Pierre Roger van Mirepoix de schatkist van Montségur in veiligheid. Dankzij de medeplichtigheid van enkele schildwachten der belegeraars, kon een grote hoeveelheid goud en zilver overgebracht worden naar een versterkte grot aan de bovenloop van de Ariège, en vervolgens naar het kasteel van Usson in de Donnézan. Aldaar probeerden de vervoerders van de schatkist een élitetroep te recruteren die naar Montségur zou doorstoten nadat ze

de kruisvaarders van de oostelijke bergkam hadden weggevaagd. Corbario, een stoutmoedige aanvoerder van catalaanse vechtersbazen, zou zich met de leiding belasten. De poging mislukte, ongetwijfeld omdat de manschappen in de nacht verwaald raakten onderin het ravijn van de Lasset. Zij slaagden er niet in via de duizelingwekkende rotsen vaste voet te zetten op de "pog".

De bisschop van Albi ging onophoudelijk door met zijn steenwerper de plaats murw te maken. Het werd voor de belegerden duidelijk dat zij moesten capituleren. De citadel van de Katharen hield het nog 2 maanden vol. Na een bloedige en mislukte laatste uitval op de steenwerper, lieten Pierre-Roger en Ramon aan de baljuw weten onder welke voorwaarden zij Montségur zouden uitleveren. De belegeraars waren dermate uitgeput door het eindeloze beleg, de verliezen en hoge kosten, dat de meeste voorwaarden geaccepteerd werden door Pierre Amiel, Hugues des Arcis en de inquisiteur F. Ferrier.

De ketters en de personen die het Katharisme niet wilden afzweren kwamen op de brandstapel. Alle andere personen kwamen vrij op voorwaarde van oprechte belijdenis hunner "fouten". De krijgslieden zouden vrijuit gaan met wapens en bepakking. Er zou geen straf worden opgelegd aan deelnemers van de moordpartij te Avignonet. De onderhandelingen begonnen op 1 maart 1244 en 2 weken later volgde de overgave. Dit kleine uitstel had waarschijnlijk ten doel de katharen in de gelegenheid te stellen het feest der manicheeërs te vieren dat plaatsvond op de dag van lentebegin. De ketters van Montségur werden levend verbrand op 16 maart 1244. Het was een reusachtige brandstapel aan de voet van de berg. Het waren 210 personen. De lugubere optocht werd geleid door Bertrand d' en Marti. Er was één groep bij die bijzondere ontroering opwekte. Deze werd gevormd door de jonge Esclarmonde de Perella, dochter van de heer van Montségur, haar moeder Corba de Perella en haar grootmoeder Marquésia de Lantar. Zij vertegenwoordigden op tragische wijze drie generatie's, die het hoogtepunt en de vernietiging van een cultuur hadden beleefd.

In de nacht die volgde op de ketterverbranding liet Pierre-Roger 4 parfaits verdwijnen die hij in een kelder van het kasteel verborgen had gehouden. Deze 4 mannen wisten waar een deel van de schat der ketters was verborgen. Men liet hen met touwen neerdalen langs de steile westwand van de berg. Waarschijnlijk waren zij belast met het in veiligheid brengen van de heilige boeken der katharen.

De val van Montségur betekende zowel het einde van een centrum van gewapende weerstand als ook de genadeslag voor het occitaanse Katharendom. Maar de roem van de heilige berg zou met de brandstapel van 16 maart 1244 niet verbleken. Als symbool van de kruistocht tegen de Albigenzen, en van het katharisme, heeft Montségur nimmer opgehouden al diegenen aan te grijpen die zich met dit drama hebben beziggehouden. Op veel vragen die deze geschiedenis heeft opgeroepen, is nog geen antwoord gegeven. Zelfs heden ten dage nog voelen talrijke mensen zich tot deze symbolische plaats aangetrokken en hopen dat de sfinx zal spreken.

De tempel der Albigenzen.

Het kasteel van Montségur biedt een hoogst merkwaardige aanblik. Afgezien van de ligging op een uiterst steile berg kan men weinig eigenschappen ontdekken om het als vesting te betitelen. Het bezit een monumentale poort, muren zonder bogen of kanteelwerk — behalve aan de oostzijde, het heeft geen flankversterkingen voor strategische doeleinden, kortom, het is een uniek monument dat men moeilijk kan

vergelijken met zoveel andere overblijfselen uit de middeleeuwen. Het is in feite een stenen kist, een soort sarcofaag met 5 hoekpunten, aan de korte zijde vastgebouwd aan een kleiner gebouw met rechthoekige doorsnede. Dit laatste noemt men bij gebrek aan een betere benaming de "donjon". De ruïne beslaat lang niet het totaal beschikbare oppervlak op de top van de berg. Al deze gegevens — waaraan nog veel zou kunnen worden toegevoegd — wekken niet de indruk dat men van plan geweest is de bergtop te voorzien van een vesting. Het zou er dan heel anders hebben uitgezien.

Men weet dat de Albigenzen in 1204 aan Ramon de Perella gevraagd hebben Montségur te herbouwen, dat toen een ruïne was. Men meent te weten dat het verzoek afkomstig was van de bons hommes, die zich van een veilig toevluchtsoord wilden verzekeren tegen de dreigingen van het Vaticaan. Inderdaad bezochten de katharen deze hooggelegen plaats reeds vóór 1204.¹ Bovendien valt deze datum in de bloeitijd van het katharendom in de Languedoc. Voorts heeft men gedurende de hele periode der kruistocht kunnen opmerken dat de Albigenzen een uitzonderlijk belang hechtten aan deze stenen sarcofaag. En dat terwijl voor hen alleen de geest van waarde was! Men moet haast geloven dat Montségur geen andere bestemming had dan die van tempel, gewijd aan hun cultus, alvorens het onder de druk der omstandigheden een plaats werd voor hun verdediging.

Hoe het ook zij, de platte grond van dit vreemde bouwwerk maakt het mogelijk met verbazingwekkende nauwkeurigheid de belangrijkste zonnestanden bij zonsopgang aan te geven. Fig. 2 geeft bijvoorbeeld aan met welke lijnen de plaats van de opgaande zon gevonden kan worden op de midwinterdag. Als men terugdenkt aan hetgeen vermeld werd over de zonnelymbiek in de religie der manicheeërs zou Montségur in oorsprong wel eens een manichéïstische tempel geweest kunnen zijn. Diens ligging in een afgelegen deel der Pyreneeën zou hem behoed hebben voor de vernietigingen die de kerk liet aanrichten.

Men zal ongetwijfeld tegenwerpen dat niets van dit alles naar voren is gekomen tijdens de tribunalen der inquisitie. Deze tegenwerping is natuurlijk niet zonder betekenis; anderzijds moet niet worden vergeten dat aan de Albigenzen hierover nooit vragen zijn gesteld. Zij begaven zich zonder iets te zeggen op de brandstapel en namen hun geheim mee. Misschien zullen wij ooit eens weten hoe in werkelijkheid de religie der katharen verbonden was aan die van Manès. Dan zou de plattegrond¹ van Montségur als extrabevestiging van die verbondenheid kunnen dienen.

De geschiedenis van Montségur blijft op vele punten mysterieus. Zo zijn er tientallen getuigenissen betreffende het preken aldaar door bisschoppen der Katharen, maar nergens wordt gesproken over de inhoud van deze predikingen. Toch kent men een significant detail: de beroemde kathaarse bisschop Guilhabert de Castres kwam in de loop van 30 jaren vaak op Montségur om te prediken, over de inhoud waarvan wij dus niets weten. Sprak hij echter in Toulouse, dan leerde hij dat God de zichtbare dingen niet gemaakt had; dat het huwelijk geen verlossing zou brengen; dat er geen opstanding van het vlees zou zijn, en dat er 2 goden bestonden, een goede en een boze. Men begrijpt dat allen, die de katharen in hun bloeitijd hebben meegemaakt, over hen spraken als "manicheeërs".

---

¹ Plattegrond van kasteel Montségur, waarop de lijnen zijn aangegeven om de stand van de opgaande zon te vinden op midwinterdag. De punten h'a'd' liggen in het midden van de betrokken muren.

Quéribus.

Na Montségur bleef Fenouillèdes als centrum van weerstand nog overeind. De spil werd gevormd door de hooggelegen citadel met daaromheen enkele kastelen in de Corbières. Voorts ondersteunden de grotere plaatsen Puylaurens en Fenouillet, gelegen op enige afstand, eveneens de citadel. Het geheel vormde voor die tijd een formidabel verdedigingssysteem. In 1242 stierf Pierre burggraaf van Fenouillet "in handen der ketters". Zijn zoon, Hugo van Saissac, volgde hem op, maar hij was niet zo energiek als zijn vader. Het schijnt trouwens dat bij diens dood de leiding van het burggraafschap feitelijk in handen kwam van zijn eerste medewerker, Chabert de Barbara. Toch is niet de aanwezigheid van ketters de belangrijkste reden voor Lodewijk en zijn baljuws om alles te doen de kastelen in handen te krijgen. Het is waarschijnlijk dat politieke en strategische motieven daarvoor de drijfveren waren.

De Kastelen Aguilar, Quéribus, Pierrepertuse, Fenouillet en Puylaurens lagen op ruime afstand rondom de grote cité van Carcassonne. Lodewijk was toen bezig deze vesting te versterken door middel van een nieuwe kasteelmuur. De kundige onderhandelingen van Jehan de Belmont hadden reeds geresulteerd in bezetting van Pierrepertuse, terwijl Aguilar door Olivier de Termes was uitgeleverd vèdr diens vertrek naar het Heilige Land. Dat wil zeggen dat Puylaurens, Fenouillet en vooral Quéribus nog ontbraken in de keten rond Carcassonne.

Hoe deze verdedigingslinie uiteindelijk onder Franse soevereiniteit kwam, is vrij duister. Het is een lange geschiedenis, want het duurde ongeveer 12 jaren, van 1244 tot 1256. Twee belangrijke gegevens speelden hierbij een grote rol. In de eerste plaats de min of meer openlijke vijandigheid van Jaime I, koning van Aragon; deze was er tegen dat Frankrijk zich in deze versterkingen nestelde, die letterlijk zijn gebieden overheersten. In de tweede plaats de afwezigheid van Lodewijk IX (de Heilige) die in 1248 naar het Heilige Land vertrokken was en pas in 1254 terugkeerde. Die afwezigheid kreeg nog meer betekenis door de dood op 1 december 1252 van Blanche van Castilië. In die omstandigheden aarzelden de baljuws Frankrijk te betrekken in een oorlog met Aragon. Pas in 1255, dus kort na de terugkeer van de koning, kwam het tot beslissende evenementen in dit grensgebied. De belangrijkste daad daarin was het beleg van het kasteel Quéribus, begonnen in mei 1255 en geleid door de baljuw van Carcassonne, Pierre d' Auteuil.

Quéribus is gelegen op een rotspiek, die zelf weer uitsteekt boven een steile heuvelrug, daar waar heden ten dage de grens ligt tussen de departementen Aude en Pyrénéesorientales. Vroeger scheidde deze heuvelrug Frankrijk en Aragon. Hoewel beperkt van omvang is de plaats een sterke vesting. De natuurlijke afweermogelijkheden zijn indrukwekkend, want de rots waarop het kasteel is gebouwd, vormt op zichzelf al een forse barrière. De rots steekt hoog de lucht in, terwijl aan de zijde die het minst steil afloopt, het massieve slot oprijst waarop een langdurige aanval moest stuklopen. In het slot bevindt zich een mooie overwelfde zaal, die voor de katharen een monument voor hun inspiratie moet zijn geweest. Wat overgebleven was van de ketterse kerken Carcassès en Cabardez, alsmede enkele ontsnapte groepen uit kamp Nore, dat was gevlucht naar Quéribus en Puylaurens, waar men zich ongeveer 25 jaar lang staande wist te houden.

Het beleg van 1255 door Pierre d' Auteuil was tamelijk gecompliceerd. Voor de reconstructie zijn enkele schriftstukken beschikbaar, waarin waarschijnlijk onjuiste data zijn vermeld. In grote lijnen heeft zich het laatste hoofdstuk van de kruistocht tegen de Albigenzen afgespeeld op de volgende wijze: Om te beginnen ondervond de baljuw tegenstand bij het oproepen van de noodzakelijke troepenmacht. De prelaten van Languedoc weigerden hun hulp, hoewel het ging om het opruimen van een ketterse schuilplaats. Er waren belangentegenstellingen tussen de clerus en de koninklijke baljuws. Pierre d' Auteuil protesteerde bij de heilige Lodewijk, die hierdoor sterk in verlegenheid werd gebracht. Hij kon niets anders doen dan opdracht geven aan de baljuw van Beaucaire, om zijn collega van Carcassonne bijstand te verlenen. De noodzaak van een grote troepenmacht was niet gelegen in het beleg zelve; daarvoor zouden maximaal 1000 man voldoende zijn geweest. Men moest echter rekening houden met de versterkingen die Chabert van Barbera, de verdediger van Quéribus, ontvangen had uit de Rousillon. In juli 1255 kondigde de koning van Aragon aan dat hij met een leger door de Languedoc zou trekken richting Montpellier, waar zijn onderdanen in opstand waren gekomen. Kort en goed, geheel aangewezen op zijn eigen kracht, en met de dreigingen uit het gebied liggende achter de heuvelrug, heeft Pierre d' Auteuil waarschijnlijk het beleg moeten staken. Dat was in de loop van de herfst 1255.

Op dat tijdstip keerde Olivier de Termes, een ridder uit de midi, terug in Languedoc. Hij had zich dermate onderscheiden in Palestina, dat hij door de heilige Lodewijk als persoonlijke vriend werd beschouwd. Wij zeiden reeds dat hij de zoon was van die Raymond de Termes, die in de toren van zijn eigen Cité overleed, nadat zijn kasteel was ingenomen in 1211. Hij was tevens een neef van de beroemde kathaarse bisschop BenoYt de Termes, gevlucht naar Quéribus en aldaar gestorven in 1241. Olivier had lange tijd dienst gedaan onder Raymond VII of onder Trencavel, maar had zich daarna definitief geschaard aan de zijde van de heilige Lodewijk. In Palestina had hij, volgens Joinville, bewezen van grote waarde te zijn. Echter was, door een gedwongen tussenlanding op Cyprus, 18 maanden vertraging ontstaan in zijn terugkeer naar Frankrijk. Hij kende de Corbière en het was voor hem niet moeilijk Chabert de Barbera in een hinderlaag te lokken. Als gevangene ruilde deze zijn vrijheid en zijn leven tegen overgave van zijn vesting.

Tengevolge van dit soort gebeurtenissen vormde zich een grenslijn tussen Frankrijk en Aragon, die gedurende 4 eeuwen geen wijzigingen meer zou ondergaan, namelijk tot aan het Pyreneeënverdrag. In 1258 werd het verdrag van Corbeil gesloten tussen de heilige Lodewijk en Jaime I. Daarbij werd de feitelijke grens gesanctioneerd zoals die door Frankrijk was afgedwongen na de verovering van de vestingen in het land der Fenouillèdes. Wat er terecht is gekomen van de laatste katharen die hier waren samengestroomd, is onbekend. Waarschijnlijk hadden zij de mogelijkheid vóór de aankomst der koninklijke troepen te vluchten. Met de val van Quéribus kwam er voor de katholieke kerk een einde aan de uitroeing van een gevaarlijke ketterij, en tevens werd een belangrijke stap gedaan op weg naar de Franse eenheid.

Het einde der Albigenzer Ketterij.

De kathaarse kerken in de Languedoc bleven na de val van hun laatste steunpunten waarschijnlijk nog enige tijd in leven. Het kan dat een klein aantal bons hommes asiel

vonden in sommige versterkte plaatsen, het kasteel van Usson of de holen van de Sabarthès. Maar dit betreft dan enkele gevallen, die hoe langer hoe zeldzamer werden. Velen trokken naar eenzame plaatsen in grotten, bossen of ergens hoog in de bergen. Anderen hielden zich verborgen bij toegewijde vrienden of vluchtten naar Italië. De meesten stierven van ellende en ontberingen, of zij vielen in de klauwen der inquisitie. Het was in de tweede helft van de 13e eeuw dat het inquisitoriale apparaat zich definitief organiseert en perfectioneert tot een van de verschrikkelijkste instrumenten der onderdrukking die de wereld ooit gekend heeft. De machtsmiddelen waarover de inquisiteurs beschikken waren reeds zeer aanzienlijk. Maar ze werden nog heviger door de pauselijke bul *ad extirpanda*, waarbij Innocentius IV in 1252 autorisatie tot marteling verleende. Met eindeloos geduld werden alle verdachten ondervraagd. Zij waren zo groot in getal dat de heilige Lodewijk in 1258 nieuwe gevangenissen moest bouwen onder de cité van Carcassonne. Het systeem van aanbrengegen werd tot het uiterste doorgevoerd. Velen ontsprongen de dans door familieleden of vrienden aan te geven, ongeacht of die al dan niet banden met de ketterij hadden gehad. Uiteindelijk kwam het opnieuw zo ver, dat de kwalijke praktijken der inquisiteurs reactie's uitlokten.

Tegen het jaar 1283 wordt een complot gesmeed tegen de Dominicanen. Men wilde zich vooral meester maken van de lijsten met namen van verdachten die door het tribunaal gevangen gehouden werden. Het kwam tot muiterijen tegen de inquisiteur Nicolas d'Abbeville, waarbij de bevolking niet aarzelde hem persoonlijk aan te pakken. In 1295 is er opnieuw oproer, waarbij het klooster der Dominicanen wordt bezet en geplunderd. Philippe le Bel (Filips de Schone) is door zijn twisten met paus Bonifatius VIII de kerk niet erg gunstig gezind. Hij verbiedt zijn officieren aan de inquisiteurs hulp van de sterke arm te verlenen. Onderwijl arriveert uit Lombardije Pierre Authier waarover wij reeds eerder schreven. Hij is een der' laatst bekende diakenen der katharen. Gedurende een tiental jaren, van 1298 tot 1309, ontloopt hij . alle lijsten der inquisiteurs. Een verrader die beloofd had hem uit te leveren, werd door croyants ontmaskerd en in een afgrond gesmeten.

Pierre Authier vormde een kathaarse kerk, die echter een geheel eigen leer had. Deze schijnt erg afwijkend te zijn geweest van de leer uit de bloeitijd van het katarisme. Bovendien kende men deze ketterse gemeente slechts langs de zuidelijke en oostelijke grens van de Saint-Barthélémy, alsmede aan de bovenloop van de Ariège. Door de gelovigen van deze kerk wordt weer gebruik gemaakt van de beroemde *endura*, waarover wij reeds eerder berichtten. Zou men gemeend hebben dat het katarisme meer kans tot overleven had naarmate het harder en strenger werd beleden?

Begin 1300 vond een groot proces plaats te Albi. 35 Notabelen van deze stad werden beschuldigd van ketterij. Het vonnis luidde dat 19 van hen eeuwigdurend in boeien werden geslagen om te leven op "het water der vertwijfeling en het brood van de smart". Na deze veroordeling verschijnt ten tonele Bernard Délicieux, die de ziel zou worden van het grootste oproer dat ons ter kennis is gekomen. De waarheid gebiedt te zeggen, dat al deze bewegingen onder de volkeren van de Languedoc, aan het einde van de 13e eeuw en in het begin van de 14e eeuw, niet meer tot doel hadden sympathie met het katarisme te betuigen. De laatste aanhangers van Pierre Authier waren immers bezig te verdwijnen. Weldra zou de leer der *bons hommes* uit de herinnering vervaagd zijn. Het occitaanse

katharendom was praktisch gestorven bij de val van Montségur. Onzuivere resten daarvan kwijnden weg in de eerste helft van de 14e eeuw.

De opstandige bewegingen richtten zich tegen de inquisiteurs, die een dictatoriale macht ontplooiden. Men beschuldigde rijke burgers en sloot ze levend op in de strictus murus. Met barbaarse martelingen waren hen de nodige bekentenissen afgedwongen; hun goederen waren verbeurdverklaard. Getuigen werden omgekocht om valse verklaringen af te leggen tegen halsstarrige verdachten. Een inquisiteur genaamd Foulques de Saint-Georges, had zelfs . niet geaarzeld een vrouw zwanger te maken. Om kort te gaan, de gemoederen tegen de broeders Dominicanen laaiden zo hoog op dat men voor de uitbarsting slechts wachtte op een aanvoerder. Die kwam in de persoon van Bernard Délicieux, professor in de theologie in het klooster der minderbroeders van Carcassonne. Hij was een soort volkstribuun, goed opgeleid, met een stoutmoedig en heldhaftig karakter, begiftigd met een grote welsprekendheid, kortom tegen elke beproeving opgewassen. Hij werd een van de grootste figuren der middeleeuwen. Verontwaardigd door het gedrag van de 'inquisiteurs, nam hij openlijk de leiding van de opstand in handen. Hij predikte, groepeerde de opstandelingen en leidde ze naar de kloosters der Dominicanen. Gedurende 3 à 4 jaren is hij de grondlegger van elk oproer tegen de tribunalen der inquisitie. Hij is de leider van delegaties naar de paus of naar Filips de Schone. Laatstgenoemde laat zich op een gegeven ogenblik verleiden de processen van de inquisitie op te schorten. Maar als hij bemerkt hoe omvangrijk de beweging is, die wel op een revolutie kan uitlopen, laat hij Bernard Délicieux vallen. Tot overmaat van ramp wordt paus Bonifatius VIII in 1303 opgevolgd door een dominicaner broeder onder de naam Benedictus XI. Natuurlijk ontvingen de inquisiteurs diens bescherming.

Tenslotte organiseren de consuls van Carcassonne omstreeks diezelfde tijd een samenzwering, die ten doel had de provincie aan het gezag van de Franse koning te onttrekken en haar te brengen onder heerschappij van Aragon. Het complot werd echter ontdekt, de samenzweerders werden opgehangen en nu was de maat vol. De inquisiteurs hernamen hun rechten en Bernard Délicieux eindigde zijn dagen in een kuil van de "Mure" van Carcassonne. Voordien was hij omstreeks Pasen 1320 op wrede wijze gefolterd.

Enkele kettters worden nog gesignaleerd te Béziers in 1307 en te Capestang in 1318.

Het jaar daaropvolgend vindt een ketterverbranding plaats te Toulouse.

In 1320 verbergen zich meerdere kettters op de hellingen aan de Spaanse zijde van de Pyreneeën.

Tussen 1321 en 1335 worden nog talrijke vonnissen tegen kettters uitgesproken, maar dit worden er hoe langer hoe minder.

Aan het einde van de 14e eeuw bestaat in de Languedoc praktisch geen inquisitie meer, wegens gebrek aan kettters!

Is het Katharendom werkelijk verdwenen?

Deze vraag is vaak opgeworpen. Sommigen menen te weten dat heden ten dage nog afstammelingen bestaan van de voormalige katharen. Wij geloven dit niet. Voorzover er katharen bestaan blijkt tenminste nergens uit dat zij banden hadden met hun voorlopers uit de 13e eeuw. De weinige verhalen hierover die zogenaamd afkomstig zijn van boeren

uit de Aude of de Ariège, blijken niet houdbaar en vervagen bij serieus onderzoek. Het katharisme heeft de slagen van de inquisitie niet kunnen weerstaan; het behoort voortaan nog slechts tot het rijk der ideeën. ***Doch wie weet zal het ooit nog herleven.***